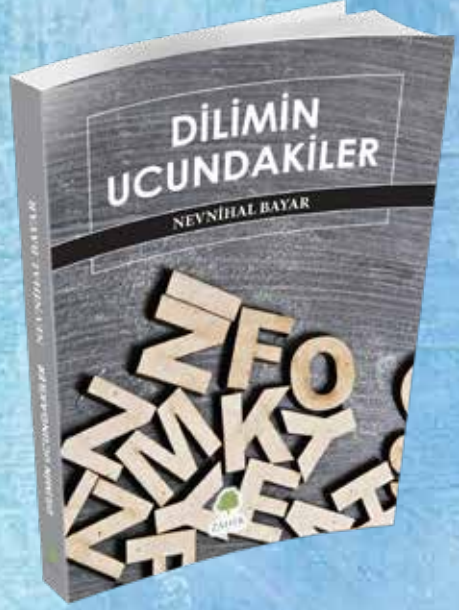

MÜSİKÎ VE EDEBİYAT DERGİSİ KADEM

ÜÇ AYLIK MÜSİKÎ VE EDEBİYAT DERGİSİ / 34 / KIŞ 2021

TASAVVUF TERİMLERİMİZ ÜZERİNE BİR İNCELEME / FAHRÜNNİSA BİLECİK • DOÇ. DR. UBEYDULLAH SEZİKLİ İLE TÜRK MÜSİKİSİNİN SEYRİ HAKKINDA / MÜLAKAT: ALIYAR ŞENEL • ÜSKÜDAR'DA GÜNÜMÜZE ULAŞAN EN ESKİ CAMİ: RUM MEHMED PAŞA CAMİİ / FATİH SARİMEŞE • YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA İNSAN-I / ENGİN SORHUN • MİMAR SİNAN'IN AZ TANINAN BİR ESERİ: SAPANCA RÜSTEM PAŞA CAMİİ VE BAĞLI YAPILARI / GÜLBERK BİLECİK • İMRENİYORUM / ALİ TAŞTEKİN MİLLİYETÇİLİK KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE MİLLÎ MÜZİK ARAYIŞLARINDA ZİYA GÖKALP'İN MİLLÎ MÜZİK KURGUSU / YAKUP SELİM ŞENEL • ŞEYH HAMDULLAH EFENDİ'NİN OSMANLI HAT SANATINA KATKILARI / ZEYNEP DUYGU ENSAROĞLU SÂMİHA AYVERDİ'NİN COĞRAFYASI: BİR TOPONOMİK ANALİZ DENEMESİ / SELİNNAZ ÇOBAN • SARI SALTUK DİYARINDA BİR GÖNÜL ELÇİSİ: GÜLTEN ABDULA NAZAR / AYNUR ŞENEL - ÜNAL ŞENEL • 15 TEMMUZ MARŞI / ALIYAR ŞENEL

DİLİMİN UCUNDAKİLER

Nevnihal BAYAR

Dil, bir milletin sınır bekçilerindedir. Onu yok ederseniz ya da yaralarsanız vatanınızı, birliğinizi koruyan muhafızlarınızdan birini saf dışı etmiş olursunuz. Bu da düşmanlarınız için kaçırılmayacak bir fırsattır. Maalesef bugün Türkçe'nin içine düşürüldüğü durum, budur. Dil hâinleri, şuurlu veya şuursuz, hiç ara vermeden gerek yapı gerekse anlam bakımından dilimizi yok etmeye, yok edemezlerse de yıpratmaya çalışıyorlar. Başarılı oluyorlar da...

KARAHANLI TÜRKÇESİ VE HAREZM TÜRKÇESİ KILAVUZU

Fahrünnisa BİLECİK

Bu kitap Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri'nde okutulan Karahanlı Türkçesi ve Harezmi Türkçesi dersleri için bir el kitabı mahiyetindedir. I. Bölüm'de 10. Asra damgasını vuran ilk Müslüman Türk devleti Karahanlılar hakkında kısa bir bilgi, dönemin kültürümüzün temelini oluşturan önemli eserleri, Türk dil tarihi bakımından büyük değer taşıyan Karahanlı Türkçesi dilbilgisi ve örnek metinler yer almaktadır. II. Bölüm'de ise Karahanlı Türkçesi'nin devamı olan Harezmi Türkçesi dil özellikleri bulunmaktadır.

Bu çalışma ile özellikle üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde okuyan öğrencilere faydalı olabilmek, dilimize sahip çıkması gereken gençlerimizin her iki dönemin dili hakkında daha sistemli, daha pratik bir bilgiye ulaşabilmeleri hedeflenmektedir.

Kağışdağı Cad. No:27/5 Küçükbakkalköy Ataşehir / İST. • Tel: 216 357 20 90

www.zahiryayinlari.com

EDİTÖRLERDEN...

Merhaba Kıymetli Kadem Okurları,

İçinde bulunduğumuz ve salgından dolayı genellikle evlerimizde geçirdiğimiz kış aylarında içinizi ısıtacak yeni sayımızla karşınızdayız. Kültürümüzün farklı alanlarında, her biri birbirinden kıymetli yazar ve şairlerimizle sizlere güzel ve faydalı vakit geçirebilmeyi hedefliyoruz. Öncelikle 6 Kasım 2020'de 11. sene-i devriyesini idrak ettiğimiz, dergimizin fikir ve isim annesi, büyük insan, mutasavvıf, mütefekkir ve lügat yazarı İlhan Ayverdi Hanımefendi'ye ithaf edilen "Tasavvuf Terimlerimiz Üzerine Bir İnceleme" yazısıyla başlıyoruz. Bu vesileyle Kendileri'ni hürmet, minnet ve hasretle yad ediyoruz. Müsiki alanında değerli müsikîşinas Doç. Dr. Ubeydullah Sezikli ile Aliyar Şenel tarafından müsikimizin seyri hakkında yapılmış istifadeli bir röportaja kulak veriyoruz. Ayrıca ülkemizde millî müzik arayışlarında Ziya Gökalp'in millî müzik kurgusu hakkında, akademisyen Yakup Selim Şenel'in hazırladığı, üzerinde çok düşünülmüş bir yazı, bizi bu konuda bilgilendiriyor. Mimarîde kıymetli hocalarımız Gülberk Bilecik ve Fatih Sarımeşe ile Sapanca Rüstem Paşa Camii ile Üsküdar Rum Mehmet Paşa Camii'ne gidiyoruz. Hat sanatımızın en büyük ustalarından Şeyh Hamdullah Efendi'yi ve bu sanata katkılarını Zeynep Duygu Ensaroğlu bize anlatıyor. Yapay zekâ çağında insanı ve arayışlarını Engin Sorhun'dan öğrenirken, Sâmiha Ayverdi'nin Coğrafyası adlı mühim ve ciddi bir çalışmanın ürünü olan eseri Selinnaz Çoban eşliğinde tanıyoruz. Sanı Saltuk diyarında bir gönül elçisi olan Gülten Abdula Nazare'yi şahsiyeti ve eserleriyle yine dergimizin kıymetli yazarlarından Ünal Şenel ve Aynur Şenel sayesinde okurken, müsikîşinas Aliyar Şenel'in 15 Temmuz marşı ile hüznleniyor, şehitlerimizi rahmetle yad ediyoruz. Akademisyen, edebiyatçı Ali Öztürk Hocamızın gönüllerimizi hoş eden "İmreniyorum" şiiri ile bu sayımız nihayetleniyor.

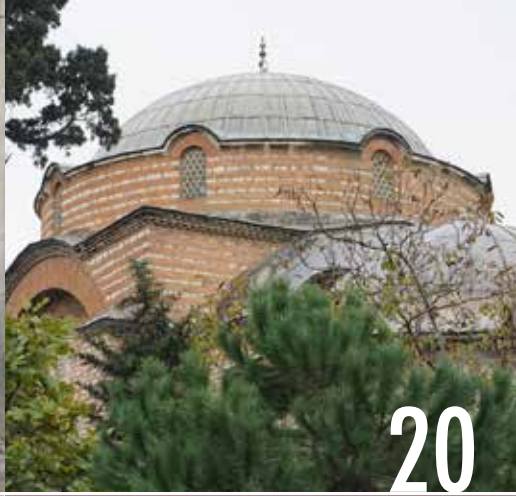
Hayırlara vesile olması dileğiyle iyi okumalar...

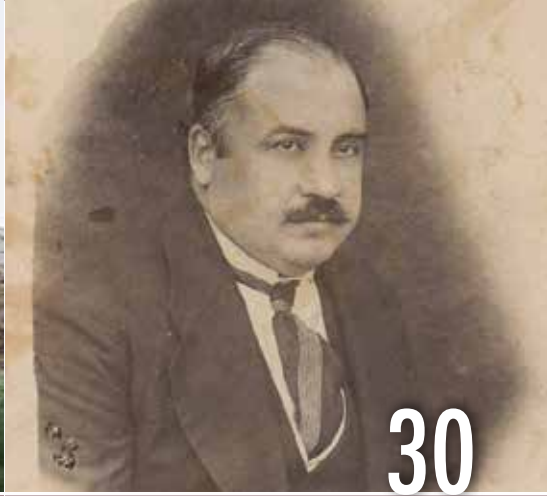
içindekiler

14

20

30

36

04

**TASAVVUF TERİMLERİMİZ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Fahrünnisa BİLECİK

14

**DOÇ. DR. UBEYDULLAH
SEZİKLİ İLE TÜRK MÜSİKİSİNİN
SEYRİ HAKKINDA**

Mülakat: Aliyar ŞENEL

20

**ÜSKÜDAR'DA GÜNÜMÜZE
ULAŞAN EN ESKİ CAMİ:
RUM MEHMED PAŞA CAMİİ**

Fatih SARİMEŞE

23

YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA İNSAN-I

Engin SORHUN

26

**MİMAR SİNAN'IN AZ TANINAN BİR
ESERİ: SAPANCA RÜSTEM PAŞA
CAMİİ VE BAĞLI YAPILARI**

Gülberk BİLECİK

29

İMRENİYORUM

Ali TAŞTEKİN

30

**MİLLİYETÇİLİK KAVRAMI VE
TÜRKİYE'DE MİLLÎ MÜZİK
ARAYIŞLARINDA ZİYA GÖKALP'İN
MİLLÎ MÜZİK KURGUSU**

Yakup Selim ŞENEL

36

**ŞEYH HAMDULLAH EFENDİ'NİN
OSMANLI HAT SANATINA
KATKILARI**

Zeynep Duygu ENSAROĞLU

41

**SÂMİHA AYVERDİ'NİN COĞRAFYASI: BİR
TOPONOMİK ANALİZ DENEMESİ**

Selinnaz ÇOBAN

44

**SARI SALTUK DİYARINDA BİR GÖNÜL
ELÇİSİ: GÜLTEN ABDULA NAZAR**

Aynur ŞENEL - Ünal ŞENEL

48

15 TEMMUZ MARŞI

Aliyar ŞENEL

Tasavvuf Terimlerimiz Üzerine Bir İnceleme*

Fahrünnisa BİLECİK**

“Dergimizin isim annesi, büyük insan, mutasavvıf, mütefekkir ve lügat yazarı Muhterem İlhan Ayverdi Hammeferdi’ye ithaf edilmiştir.”

Terim kelimesi; ilim, sanat, spor, ticâret vb. özel alanlarda kullanılan ve genellikle belirli bir tek kavramın, nesne, olay veya durumun karşılığı olan kelime, istilâh anlamına gelir.¹ Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelimedir.² Kendisiyle uzun yıllar Kubbealtı Lügatı’nda birlikte çalışma şerefine nail olduğum ilk kadın genel sözlükçümüz İlhan Ayverdi³ “Terimler kelimelerin ülkeyimize gümrüksüz giriş kapısıdır.” derlerdi. Zaman içinde yabancı dillerden çok sayıda terimin dilimize adeta hücum eder gibi girip yerleştiğini görüyoruz. Kelimeler ve terimler ait oldukları milletin ve dolayısıyla o milletin kültürünün kimlik kartıdır, aynasıdır. Milletlerin ilgilendikleri, onlarla özdeşleşmiş konular dillerine, kelimelerine ve terimlerine yansımıştır. Uzun yıllar denizcilikle uğraşan İtalyanlarda denizcilik terimlerinin, göç veya iltica etmek zorunda kalan milletlerde Suriye örneğinde olduğu gibi göç ve iltica terimlerinin, komşuluk ilişkileri gelişmiş olan milletlerde

Türkiye-Macaristan, Türkiye-Yunanistan örnekleri gibi yemek terimlerinin dillerinde geniş yer tuttuğunu görmekteyiz. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Türk milletinde de savaş önemli bir unsur olduğu için at ve savaş aletleri terimleri fazladır. Aynı zamanda manevî hayata büyük değer atfettiğimiz için tasavvuf terimleri kültürümüzde, dilimizde vazgeçilmez unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Kelimeler onları oluşturan milletlerin kültürü içinde yoğrulmuş, kendilerine yüklenen anlamlardan başka, zamanla farklı anlamlar da kazanırlar. Farklı görevler üstlenirler. Zaten dili vazgeçilmez yapan, başka dillerden ayrılmasına sebep olan özelliği de budur. Çünkü ona bu değerleri yükleyen biziz, bizim kültürümüzdür. Onlar artık hayatımızın bir parçası, bir uzvumuz haline gelirler. Bizimle soluk alıp verirler.⁴

Tasavvuf XI. asırdan beri bizim toplumlarımızda etkili olmuş bir inanç ve düşünce sistemidir. Tasavvuf düşüncesi Allah sevgisi (muhabbetullah) ve Allah korkusu (mehâfetullah) temeline dayanmakta, Allah korkusu aynı zamanda Allah’ı sevmekten kaynaklanan bir çekinme olduğu için bu iki kavram birbirini tamamlamaktadır. İslâm’a göre kullarla Allah arasında karşılıklı sevgi vardır; kullar Allah’ı sevdiği gibi Allah da kulları sever. Âyetlerde ifade edildiği üzere Allah’ın kullarını sevmesini sağla-

yan tövbe, temizlik, sabır, takvâ, ihsan, adalet, tevekkül gibi özellikler tasavvuf ehli tarafından seyrüsülûk diye ifade edilen ve bir mürşid-i kâmil rehberliğinde uygulanan eğitim sürecinde özenle gerçekleştirilmeye çalışılır; bunun sonucunda kul ile Allah arasında mânevî bir ilişki meydana gelir. Kalbi mânevî hastalıklardan kurtarma ve nefsi kötü huylardan arındırmanın amaçlandığı bu eğitim sırasında müridlerden farzlarla birlikte nâfile ibadetleri de yapması, evrâd (dualar) ve ezkârını (zikirler) kesinlikle ihmal etmemesi istenir.⁵

Bu sistemin sahip olduğu özellikler -yalan söylememe, dedikodu yapmama, kimseyi incitmeme, merhametli olma, yük olmama, çalışma vb.- kültürümüzle birebir uyumaktadır. Özünde İslâmî ve imanı kulluğun gerektirdiği şekilde ahlâkı, özü ve ruhu ile yaşama disiplindir. Bu sebeple çok sevilmiş, benimsenmiş ve yaşanmıştır. Halen de yaşanmaktadır. Dolayısıyla bu inanç sistemi kelimelerimizde, terimlerimizde de kendisini göstermiştir.

Çalışmamızda kültürümüzde geniş yer tutan tasavvuf terimlerimizden bir kısmı çeviribilime katkı sağlamak amacıyla İngilizce ve Fransızca ile karşılaştırılmıştır. Terimlerimiz için bu konuda diğer sözlüklerimizin almadığı en ayrıntılı açıklamayı veren Kubbealtı Lügatı esas alınmıştır. Ayrıca Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük de taranmıştır. İngilizce karşılıklar için Redhouse Büyük Elsözlüğü, İngilizce-Türkçe Türkçe-İngilizce adlı eser kullanılmıştır. Fransızca karşılıklar için Pars Tuğlacı’nın Türkçe-Fransızca Sözlüğü ve Aydın Karahmetoğlu’nun Fransızca Sözlüğü’nden yararlanılmıştır. Bu sözlükler en çok kullanılanlar olduğu için tercih edilmiştir.

Amacımız tasavvuf terimleri konusunda diğer dillerin yetersizliğini göstermek ve vurgulamaktır. Aynı zamanda bu konuda yapılmış ilk çalışmayı gerçekleştirmektedir.

Terimlerimiz alfabetik olarak sıralanmıştır:

Aşk

Hakk’ın zuhûruna sebep olan ilk sıfat [Allah bilinmeyi arzulamış, bu arzu ve aşk kâinatın yaratılmasına sebep olmuştur. Aşk, Hakk’ın zâtına izâfe edilen ilk sıfatı ve ilk zuhûrudur. Mutasavvıflara göre aşk, Hak yoluna giren kimseyi Allah’a erıştiren en kısa yoldur. TDK.⁶ Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, sevi,

sevda, amor. Kelimenin tasavvuf anlamı verilmemiştir. İng. love, passion.⁷ Tasavvuf terimi olarak kelimenin karşılığı yoktur. Fr. amour.⁸ Tasavvuf terimi olarak kelimenin karşılığı yoktur.

Bereket

Allah’tan gelen hayrın bir nesnede görünmesi ve devam etmesi, artıp çoğalması, Tanrı ihsânı, nîmet: Kalmadı ümidin soluk ve cılız ışığında bereket (Câhit S. Tarancı). TDK. Bolluk, gürlük, ongunluk, feyiz, feyezân. Kelimenin tasavvuf anlamı verilmemiştir. Feyiz kelimesi tasavvuf terimi olarak Allah tarafından kula lutfedilen ve ilham yoluyla kalbe gelen şey mânâsındadır. Yani bereket kelimesi ile aynı değildir. İng. blessing, divine gift (nimet, ilahi hediye). Tasavvuf terimi olarak bereket kelimesini tam olarak karşılamaz. Fr. fertilité (bolluk). Tasavvuf terimi olarak kelimenin karşılığı yoktur.

Birlemek

(Allah için) Birliğini kabul etmek, şirk koşmak: Cümle bir O’nu birler cümle O’na giderler / Cümle dil O’nu söyler her bir menzil içinde (Yûnus Emre’den). TDK. din bilgisi Tanrı’nın birliğini dile getirmek. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. to combine. Tasavvuf terimi olarak kelimenin karşılığı yoktur. Fr. de combiner. Tasavvuf terimi olarak kelimenin karşılığı yoktur.

Cezbe

Allah’ın, kulunu mânen kendisine çekmesinden doğan coşkunluk, kendinden geçme ve istiğrak hâli: Cezbe-i aşk olmayınca n’eylesin şeyhim beni / Hak’tan elçi gelmeyince n’eylesin şeyhim beni (Yûnus Emre). TDK. Bir duygu veya bir inanışın etkisiyle aşırı ölçüde coşup kendinden geçme durumu. Tam olarak karşılamasa da kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. a mystical contemplation (mistik bir tefekkür). Ecstasy, rapture (coşkunluk). Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz. Fr. une contemplation mystique (mistik bir düşünceye dalma). Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz.

1 İlhan Ayverdi, Kubbealtı Lügatı Misallî Büyük Türkçe Sözlük, 3 cilt, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005.

2 Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, 11. Baskı, Ankara 2011.

3 Fahrünnisa Bilecik-Nevnihal Bayar, “İlk Kadın Genel Sözlükçümüz İlhan Ayverdi ve Misallî Büyük Türkçe Sözlük”, Akademik Çalışmalar Dergisi, Şub.-Nis. 2015, Cilt. 16, Sayı 64, s. 1-30.

4 Fahrünnisa Bilecik, “Gönül-Ana Dil Türkçe Bize 1”, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Yıl 31, Sayı 1, Ocak 2002.

5 Reşat Öngören, “Tasavvuf Maddesi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 44 Cilt, İstanbul.

6 Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, 11. Baskı, Ankara 2011.

7 Redhouse Büyük Elsözlüğü, İngilizce-Türkçe Türkçe-İngilizce, 36. Baskı, SEV Yayıncılık, Aralık 2013.

8 Pars Tuğlacı, Türkçe-Fransızca Sözlük, İnkılap Kitabevi, 1998. Karahmetoğlu, Aydın, Fransızca Sözlük, Fono Yayınları, Ocak 2000.

Çile

1. Bir dervişin, mâneviyatı ile baş başa kalmak için şeyhinin izniyle inzivâya çekilip dünya nîmetlerinden el çektiği ve kendisini ibâdete verdiği kırk günlük devre ve bu devrede geçirilen hal. TDK. din bilgisi Dervişlerin kırk gün süre ile kendilerine uyguladıkları zahmetli ve perhizli dönem. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmiştir. İng. a dervish's forty day period of retirement and fasting (bir dervişin kırk gün süre ile perhiz etmesi). Fr. rude épreuve (zorlu test). Tasavvufî anlamı karşılamaz.

2. Allah'a erişme yolunda nefsi terbiye etmek için haz verecek her türlü şeyden el çekilen, her türlü sıkıntının göze alındığı, müddeti değişik perhiz ve riyazet devresi: Mevlevî çilesinin bir yılını dergâhta geçirdi (Ahmet H. Tanpınar). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Devir

İnsanın gayp âleminden ayrılıp maddî âleme gelmesi; su, hava, ateş, toprak, bitki ve hayvan devrelerini geçirdikten sonra tekrar geldiği yere dönüp "fenâfillâh" mertebesine erişerek Hak'la Hak olması hâdisesinin tâkip ettiği seyre verilen isim. TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. transfer. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. tour. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Edep

Dâima Hakk'ın huzûrunda olduğunu bilerek bu huzûrun gerektirdiği şekilde davranma, kâinata Allah'ın birliğini görerek bütün yaratılmışlara karşı saygılı olma: Edebi eylesin Allah bize tevfiğ / Edebi olmayan âdem değil âdem (Ken'an Rifâi). Canlıya, cansıza ki zâten onlarca her şeyin canı vardır (...) insana, hayvana karşı sûfî dâima edebi koruyacaktır. Hâsılı tasavvuf ehli her hâlini dâima gören, bilen sâhibinin, Rabb'inin murâkabesi altındadır; bu yüzden de her hususta edebe riâyet etmesi şarttır (Abdülbâki Gölpınarlı). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. decency. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. décence. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Fakir

Fakr hâli üzere olan (kendisinde varlık görmeyen) derviş, mevhum (olduğu zannedilen) varlığından

kurtulup Hak'ta fânî olan, fenâfillâh (kulun benliğinin Allah'ın varlığında yok olması) mertebesine erişen kimse: Fakîrin Rab Teâlâ'ya fakrdan başka takdim edeceği bir şeyi yoktur (Kuşeyrî Risâlesi Terc.). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. dervish, sufi, (an Indian) fakir (derviş, sûfî, Hint fakiri). Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz. Fr. pauvres. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Feyiz

Allah tarafından kula lutfedilen ve ilham yoluyla kalbe gelen şey, vâridat: Avam, yenecek ve giyilecek nevinden nîmetlere şükreder. Havas kalplerine gelen feyze (ve vâridâta) şükreder. Dilin zikri kalpten feyiz yoluyla dile gelen bir fazilettir, kalpteki feyzin dile taşmasıdır (Kuşeyrî Risâlesi Terc.). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Garip

Asıl vatanından ayrılıp bu dünyaya geldiği için kendini gurbette sayan Hak aşığı derviş: Aceb şu yerde var m'ola şöyle garib bencileyin / Bağrı başlı gözü yaşlı şöyle garib bencileyin (Yûnus Emre). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. strange. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. étrange. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Gönül

tasavvuf. Cenâb-ı Hakk'ın insanda tecelli ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı: Mü'minin Kâbe'si gönül evidir / Kudret hazînesi Hakk'ın yeridir (...). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. heart. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. coeur. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Hitap

İnsanın ancak gönlünde duyduğu ve hissettiği sesleniş, gönüldeki konuşma [Hitaplar ilâhî hitap, melekler yoluyla gelen hitap, nef-i levvâmeden, nef-i emmâreden ve şeytandan gelen hitap olmak üzere ayrılmıştır]. TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. appeal. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. appel. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Huzur

Cenâbıhakk'ın varlığının her şeyi kaplayıp başka şeye yer bırakmayacak şekilde hissedildiği merte-

be: Kulun halktan gaybeti (uzaklığı) nisbetinde Hak ile huzûru mükemmel olur. (...) TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. serenity. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. paix. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

İhsan

Allah'a O'nu görüyormuş gibi ve O'nun huzûrunda olmanın şuurunda olarak ibâdet etme. TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. beneficence. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. bien-faisance. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

İksir

Mânevî kemâlin en yüksek mertebelerine erişmiş olan kâmil mürşit, bu mürşid-i kâmilin oldurucu ve erdirici nazarı: Zira kâmillerin nazarı bakırı altın eden kimyâdır, yâni nefsinin noksanlıkları içinde bakır gibi olan bir kişiyi, bir iksir gibi olan kâmillerin nazarı kemâle erdirmeye al-tın gibi değerli hâle kalbeder (Mustafa Tahrahi). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. İng. potion. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. potion. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

İnsan

Yaratılmışlar arasında en güzel sûrette ve en son yaratılan, Allah'ın sıfat ve isimlerine mazhar olan, kendi yaratıcısını bilen veya inkâr edebilen, yaptıklarından sorumlu canlı: İnsanlık onun nazarında çok yüksek, çok büyüktü. İnsan arzın üzerinde Allah'ın bir halifesiydi (Ömer Seyfeddin). Yaratılan filiyle, kavliyle, gizli ve âşikâr tasarrufuyla insandan zuhur etmiştir (Sâmiha Ayverdi). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. human. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. homme. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

İrfan

Allah'ın gizli sırlarına ve eşyanın hakikatine tefekkür, keşif ve ilham yoluyla vâkıf olma, tevhit ilmini zevk edinme: Savm (oruç) u salât (namaz) ü hacc ile zâhid biter sanma işin / İnsân-ı kâmil olmağa lâzım olan irfân imiş (Niyâzî-i Mısri). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. lore (ilim). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. traditions (gelenekler). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

İstikamet

Allah'ın emrettiği şekilde hareket etme, tâat ve ibâdetini edâ edip yasaklanan şeylerden kaçınma, sırât-ı müstakim üzere bulunma: Kuşeyrî, istikâmetten bahsederken Ebû Ali Cüzcânî'nin şöyle dediğini nakleder: "İstikâmet sâhibi ol, kerâmet sâhibi olma. Çünkü nefsin kerâmet iste diye seni tahrik etmekte, ulu ve yüce olan Rabb'in ise senden istikâmet istemektedir" (Süleyman Uludağ). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. direction, destination. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. direction. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Keşif

1. Madde ve duyular âlemi ötesine, gayb âlemine âit hususlara vâkıf olma, his ve akılla idrak edilemeyen hususları kalp gözüyle görme, kalp gözü açık olma: "Velilerden keşif sâhibi olanlar vardır." Dûnyâda iken keşif ve kerâmet bunlara hâsıl oldu (Eşrefoğlu Rûmî). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. discovery. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. découverte. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

2. Doğrudan doğruya Allah'tan kulun kalbine doğan bilgi, ilham: "Keşif yoluyla gelen bâzı bilgiler kesindir." TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Kutup-Kutb

Mânevî mertebelerin en yüksekinde bulunan kimse; zâhir ve bâtın âlemlerinin idârecisi, âlemin kalbi, âlemde Hakk'ın halîfesi vaziyetindeki insân-ı kâmil [Her devirde bir tâne olduğu kabul edilir]. TDK. Bir konuda yüksek bilgi ve yetkisi olan kimse. Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz. İng. (an) expert, (an) authority. Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz. Fr. pôle. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Makam

Sâlikin Allah yolunda ulaştığı kalıcı mertebe, mânevî rütbe: Tasavvuf ıstılâhlarında makam, kulun tekrar ede ede kazandığı ve vasıf hâline getirdiği âdap ve ahlâktır (Kuşeyrî Risâlesi Terc.). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. office, chair. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. bureau. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Mârifet

1. Varlıkların hakikatini ve ilâhî sırları tefekkür, keşif ve ilham yoluyla kavrama, gerçeği bilme, irfan: TDK. eskimiş Bilim, bilgi. Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz. İng. ingenuity (hüner). Kelimenin

tasavvufî anlamı yoktur. Fr. ingéniosité. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

2. Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şeriat, tarikat, hakikat, mârifet), ancak Allah'ın "ehassü hâssi'l-havâs" denen has kullarının eriştiği dördüncü makam. Bu, kulun Hak'la aynileştiği, Hak'la Hak olduğu makamdır: Şeriat, tarikat yoldur varana / Hakikat, marîfet andan içerü (Yûnus Emre). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Mey

İlâhî aşk: Aşkın meyine ben kana-geldim / Şevkin oduna hoş yana-geldim (Niyâzî-i Mısri). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Bu kelimenin karşılığı yoktur. Fr. Bu kelimenin karşılığı yoktur.

Miskin

Allah karşısında aczini, yokluğunu bilen gönül eri, gerçek zengin Allah olduğunu ve kendisinin O'na karşı mutlak ihtiyaç içinde bulunduğunu bilen derviş kul, fakir: Miskin Yûnus var yârına koma bu günü yarına / Yarın Hakk'ın didârına varır Allah deyü deyü (Yûnus Emre – Ö.T.S.). TDK. eskimiş Âciz, zavallı: "Âşık olan miskin olur / Hak yoluna teslim olur" - Yûnus Emre. Şiirdeki anlam tasavvufî olmasına rağmen âciz ve zavallı kelimeleri bunu karşılamaz. İng. lazy, sluggard (tembel). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. paresseux. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Muhip

Bir tarîkata ilgi ve yakınlık duyan, o tarîkatanı inancını, görüş ve düşüncelerini benimseyen kimse: TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Bu kelimenin karşılığı yoktur. Fr. Bu kelimenin karşılığı yoktur.

Musâfaha

Karşılıklı birbirinin elini öpmek sûretiyle yapılan derviş selâmlaşması. TDK. Bu kelime alınmamıştır. İng. Bu kelimenin karşılığı yoktur. Fr. Bu kelimenin karşılığı yoktur.

Mutasavvıf

Tasavvufu benimseyen ve bu yolla Allah'a ve ilâhî hikmetlere ulaşmaya çalışan kimse, sûfi: Bi-

zim kültürümüzün büyük simâlarının pek çoğu mutasavvıflardır dersek mübâlağa etmiş olmayız (Erol Güngör). Türk mutasavvıfları, insanla kâinat ve kâinat ile Tanrı arasında altın köprüler kurarlar (Mehmet Kaplan). TDK. Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adanmış kimse, İslam gizemcisi, sufi. İng. sufi, mystic. Tasavvufî anlam yeterli değildir ancak bir karşılığı vardır. Fr. soufis. Tasavvufî anlam yeterli değildir ancak bir karşılığı vardır.

Mücâhede

Benlik ve bencillikten kurtulmak ve nefsi yenmek için çalışma, uğraşma, mücâdele etme: Devrine, temiz ahlâkın nefisle devamlı bir mücâhede ve murâkâbeden doğan hikmetin, sevginin izlerini geçiren, hülâsa kendi tecrübesini başkaları için faydalı bir şey yapan büyük adam velî olur (Ahmet H. Tanpınar). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. in mujaheduun. Kelime Arapça'daki şekliyle ve İslam dini için savaş anlamıyla karşılanmıştır. Tasavvufî anlamı yoktur. Fr. en mujaheduun. Kelime Arapça'daki şekliyle ve İslam dini için savaş anlamıyla karşılanmıştır. Tasavvufî anlamı yoktur.

Mücâhit-Mücahid

Nefsiyle mücâdele eden, benlik ve bencilliğinden kurtulmaya çalışan kimse. TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. fighter for the Islamic faith; fighter (for a sacred cause or ideal) (İslam veya kutsal bir sebep için savaşan). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. moudjahidins. Kelime Arapça'daki şekliyle ve savaşçı anlamıyla karşılanmıştır. Tasavvufî anlamı yoktur.

Müntesip

Bir tarîkata giren, bir dergâha mensup olan derviş: Ben müntesibim dergehine şeyh Nazîf'in / Bir zerre-i nâciziyim ol mihr-i latîfin (Manastırlı Nâilî'den). TDK. eskimiş Bir yere, birine bağlanmış, kaplanmış, intisap etmiş olan. İng. their followers (takipçiler). Tasavvufî anlamı karşılamaz. Fr. leurs partisans (destekçiler). Tasavvufî anlamı karşılamaz.

Mürebbi

Mürşit: Gelmek gerek terbiyete bildiklerin girü (geri) ata / Mürebbsi ne der ise pes ol anı tutmak gerek (Yûnus Emre). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Bu kelimenin karşılığı yoktur. Fr. Bu kelimenin karşılığı yoktur.

Mürît

Tarîkata girip bir mürşide bağlanan kimse, kendi irâdesini Hakk'ın irâdesine terkedebilmek için bir mürşidin terbiyesine giren derviş: Çok defa Ankara ovasına bakarken Hacı Bayram'ın ömrünün sonuna kadar müritleriyle ekip biçtiği tarlaları düşünürüm (Ahmet H. Tanpınar), sâlik. TDK. Bir tarikat şeyhine bağlanarak ondan tasavvufun yollarını öğrenen, onun doğrultusunda ilerleyen kimse. İng. disciple (in a dervish order who is serving his novitiate), follower (öğrenci, takipçi). Tasavvufî anlam yeterli değildir ancak bir karşılığı vardır. Fr. disciple. Tasavvufî anlam yeterli değildir ancak bir karşılığı vardır.

Mürşit

Hak ve hakikate erişme yolunda müritlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh: Fakat bir türlü rûhundaki susuzluğu gidemediği için yüzünü tasavvufa çevirmiş, kendisine mürşit arayan genç bir âlimdi (Ahmet H. Tanpınar), şeyh. TDK. eskimiş Müritlerine tasavvufu öğreten, sırları ve gerçekleri gösteren tarikat şeyhi. İng. head of a dervish order (tarikatin başı), sheikh. Fr. mentor (akıl hocası). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Müşâhede

Yaratana yaratılmışta, Hakk'ı halkta görme, her zerrede Cenâbıhakk'ın varlığına şahit olma: Sûfilerden biri, "Vecd, Hakk'ı müşâhede makâmına yükselme derecesinde O'nun kuluna verdiği bir müjdedir" demiştir (Taarruf Terc.). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. observed. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. observé. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Nazar

Hak nûru ile bakış, lutufkâr ve keremli bakış, teveccüh ile bakma: "Sâhip-nazar", bakışıyla insanı olgunluğa erdirmeye gücüne sâhip olan kişiye derler (Abdûlbâki Gölpinarlı). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. evil eye (şeytan gözü). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. coup dur (sert bakış). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Nefis

Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvânî arzuları, huy ve fiilleri, kibir gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, hevâ vü heves gibi zaafının merkezi: Görmez mi-

sin nefse uyup gezeni / Dünyâ benim deyü kurmuş düzeni / Eğmez misin terâziyle mîzânı / Allah'a kul olan böyle mi olur (Yûnus Emre – Ş.A.D.). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. nafs. Kelime Arapça'daki şekliyle ve anlamı (kişinin öz varlığı) yla karşılanmıştır. Tasavvufî anlamı yoktur. Fr. nafs. Kelime Arapça'daki şekliyle ve anlamıyla karşılanmıştır. Tasavvufî anlamı yoktur.

Nur

Cenâbıhakk'ın bütün mahlûkâtı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edilebilecek, hissedilebilecek, görülebilecek duruma getiren ilâhî tecellisi: Hak yarattı Muhammed'i nûrundan (Pir Sultan Abdal). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. light (ışık). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. lumière (aydınlık). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Perde

Kulun Cenâb-ı Hak'la alışverişine ve râbitasına engel olan düşünce, duygu vb.: Kalbimi bir perde (hicap) örter de (Allah ile arama gerilen bu perde) kalksın diye günde yetmiş kere estağfirullah (Allah'tan mağfîret diliyorum) derim (Hadis Terc.). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. curtain, screen. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. rideau. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Perhiz

Kulu Allah'tan uzaklaştıracak şeylerden uzak durma, mâsivâdan el çekme: TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. diet, fasting (oruç tutma). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. régime. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Pir

Bir tarikatın kurucusu. TDK. Bir tarikat veya sanatın kurucusu. İng. prophet, patriarch, envoy, founder of a dervish order, leader of a group of dervishes, spiritual guide (derişlerin lideri). Fr. patriarch. Tam olarak tasavvufî anlamı karşılamaz.

Post

Şeyhlik makâmı: TDK. eskimiş, mecaz Tarikatlar da şeyhlik makamı. İng. the position of sheikh in a dervish order. Fr. la position de cheikh dans un ordre de derviche.

Râbita

Dervişin, dünyâya âit her şeyi ve bütün alâkaları kalbinden çıkararak, gözlerini kapayıp şeyhinin sûretini gözünün önüne getirerek kalbini ona bağlaması: Derviş râbitayla gönlünü müşîdine, onun vâsıtasıyla Hz. Peygamber'e ve o vesileyle de Allah'a bağlamış, Hak'tan başka her şeyden arınmış olur (Abdülbâki Gölpinarlı). TDK. Tarikatlarda müridin şeyhi aracılığıyla kalbini Allah'a bağlaması. İng. nexus (bağ). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. lien (bağ). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Rehber

Tarikata girmek isteyen tâlibi bu işe hazırlayan ve bilhassa Bektâşiler'de tarikat hizmetlerinde ona yardımcı olan kıdemli derviş: Mürşide varmağa tâlib olursan / İbtidâ insandan rehber isterler (Pir Sultan Abdal). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Pathfinder: yol gösterici. Tam olarak tasavvufî anlamı karşılamaz. Fr. guidant. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Rızâ

1. Allah'ın kulun hâli ve yaptıkları karşısında duyduğu hoşnutluk: Allah rızâsı için mü'min kardeşine hizmet eden kimse Allah'ın himâyesindedir (Ken'an Rifâi). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. Allah rızâsı olarak kullanılır. İng. consent, God's consent (Allah rızâsı). Fr. L'approbation de Dieu (Tanrı'nın onayı).

2. Kulun Allah'tan gelen her şeyi itiraz etmeden, sızlanmadan karşılaması, kabul etmesi durumu: Kulun rızâ mertebesinde bulunduğunu bilmenin zarûrî olan şartı şudur: Allah Taalâ'dan râzı olan O'nun takdîrine itiraz etmeyendir (Kuşeyrî Risâlesi Terc.). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. resignation: tevekkül, acceptance (of the will of God). Fr. consentement (rıza). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Riyâzet

Az yiyip içme, az uyuma, çok ibâdet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya lezzetlerinden sakınmak sûretiyle nefsi terbiye etme, ahlâkı güzelleştirme: Riyâzet sâlikin canının istediği şeyi yapmaması, nefsi ile zıtlaşması, nefsin arzuladığı şeyi yapmaması, arzu etmediği şeyi yapması, kısaca nefis ile cenk etmesidir (Süleyman Uludağ). TDK. eskimiş. Nefsin isteklerini kırma. İng. asceticism (çileci-

lik), mortification of the flesh. Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz. Fr. asceticism. Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz.

Sabır

Her olanı Cenâbıhakk'tan bilip hoşnut ve râzı olma, sızlanma ve itirazdan vazgeçme, hâlimden şikâyet etmeme: Cüneyd'e sabır nedir diye sorulunca, "Yüzü ekşitmeden acıyı yudum yudum içine sindirmendir" demiştir (Kuşeyrî Risâlesi Terc.). TDK. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. İng. patience, forbearance. Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz. Fr. patience. Tasavvufî anlamı tam olarak karşılamaz.

Sefer

Allah sevgisiyle dolup taşan insan gönlünün dünyevî bağlardan kurtulup Cenâbıhakk'a yönelişi, maddeden mânâya yolculuğu: Beden ile olan sefer bir bölgeden diğer bir bölgeye intikal etmekten ibârettir. Kalp ile olan sefer ise bir sıfattan diğer sıfata yükselmek şeklindedir (Kuşeyrî Risâlesi Terc.). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Sır

1. İnsanda ilâhî hakikatleri idrak ve müşâhede eden mânevî melekelerden biri: Onu bildim ki sırrımdan silinmez / Görünür zâtın ammâ ki bilinmez (Osman Şems). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

2. Allah ile sevdiği kulları arasında gizli kalan hal ve maddî – mânevî varlıklar hakkında Cenâbıhakk

tarafından sâdece gönül ehline bildirilen hakikatler: Her bakışında sonsuzluk zevkinin kokusunu taşıyan, her tavrında bin bir sırrın yakasını açan ulular (Sâmiha Ayverdi). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Sırlamak

1. Kapamak, örtmek: Kapıyı, pencereyi kapa gibi söylenen sözde kötü anlam bulunduğu için tasavvuf ehli kapa yerine sırret yâhut sırla derler. Aynı zamanda sırlamak, sırlanmak, gömmek, gömülmek anlamında kullanılır (Abdülbâki Gölpinarlı). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

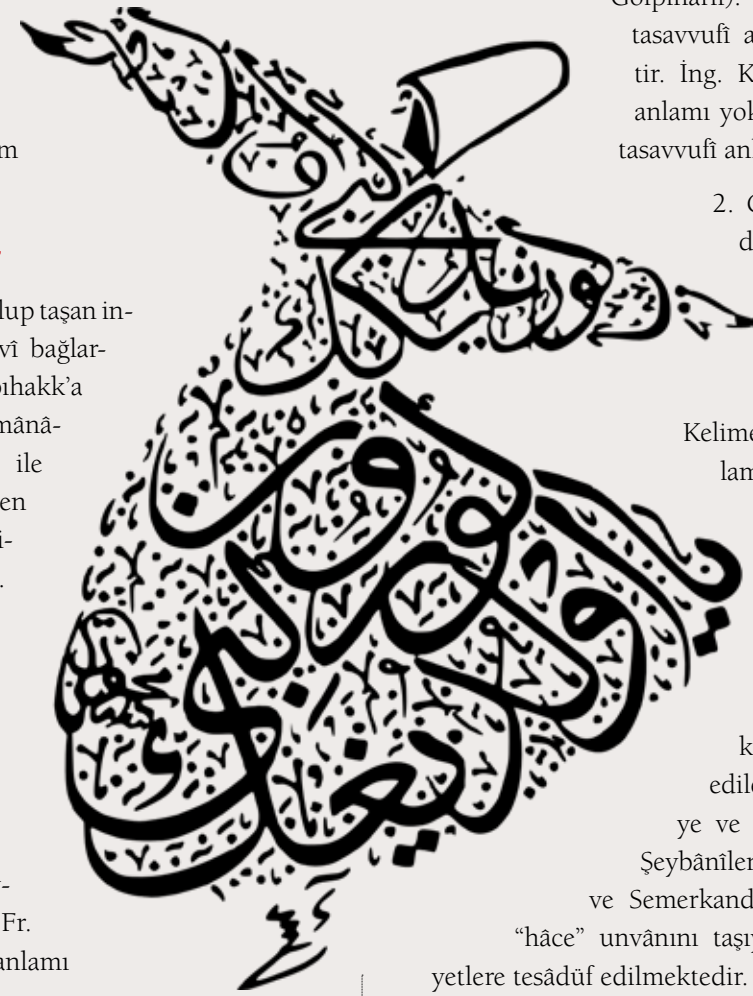
2. Cenâzeyi gömmek, defnetmek. TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Silsile

Bir müşîdin Hz. Peygamber'e kadar ulaştığı kabul edilen mânevî terbiye ve irşat zinciri: Daha Şeybâniler devrinde Buhâra ve Semerkand gibi merkezlerde "hâce" unvânını taşıyan mühim şahsiyetlere tesâdüf edilmektedir. Bunlar Nakşibendî tarikatına mensup idiler ve silsilelerini Ebû Bekir'e veya Ali'ye kadar çıkarmakta idiler (Fuat Köprülü). TDK. Kelimenin tasavvufî anlamı verilmemiştir. İng. range, chain (zincir). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur. Fr. cycle, succession (intikal). Kelimenin tasavvufî anlamı yoktur.

Sülûk

Bir tarikata girme, intisap etme ve o tarikatın gereklerini yerine getirerek mânevî bakımdan yol alma: TDK. eskimiş Bir tarikata girme. İng. entering a cult

(bir yola girmek). Bu kelimenin karşılığı yoktur. Fr. Bu kelimenin karşılığı yoktur.

Şeriat

Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şeriat, tarikat, hakikat, mârifet) birincisi; kulların Allah'a vâsıl olabilmesi için uyulması gereken kulluk hükümlerini yerine getirme makâmı: Şeriat, tarikat yoldur varana / Hakikat mârifet andan içerü (Yünus Emre). TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. sharia, Moslem religious law (Müslümanların dini kuralları). Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur. Fr. charia. Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur.

Tâlip

Bir tarıkata girmek isteyen kimse: Târikata girmek isteyen tâlip hemen kabul olunmaz, tavrı ve hareketi, ahlâkı bir müddet tecrübe edilirdi (Mehmet Z. Pakalın). TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. Bu kelimenin karşılığı yoktur. Fr. soupirant. Bu kelimenin tasavvufi karşılığı yoktur.

Tarikat

Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şeriat, tarikat, hakikat, mârifet) ikincisi [Bu makam kulun, hakîki fâil olan ve tecellî yoluyla âlemlerde zuhur eden Cenâbihakk'ın ilâhî sıfatlarını, kâinattaki tasarruf ve irâdesini, gizlediği ve açıkladığı şeyleri, kazâ ve kaderi müşâhede ettiği makamdır]: Şeriat tarikat yoldur varana / Hakikat meyvesi andan içerü (Yünus Emre). TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. Bu kelimenin karşılığı yoktur. Fr. Bu kelimenin karşılığı yoktur.

Tasavvuf

İnsanın, Allah'ın birliğinin zevkini bütün benliğinde hissederek kendi iç âleminin derinliklerine ve dış âlemin sırlarına ermek için tâkip ettiği düşünce ve amel sistemi; yaratılış, bu âlem ve ölümden sonrası üzerindeki düşünüş ve inanış yolu; İslâm'ı ve imânı kulluğun gerektirdiği şekilde ahlâkı, özü ve rûhu ile yaşama disiplini [Tasavvufun yüzlerce târifi vardır. Meselâ, "Tasavvuf kâl ilmi değil hal ilmidir"; "Tasavvuf ahlâk-ı zemîmeye, kötü huylara karşı devamlı mücâhededir"; "Tasavvuf, beşerî sıfatlardan sıyrılıp melekî sıfatlar ve ilâhî ahlâkla muttasif olma hâlidir"]; Tasavvuf dilde hiçbir şey, gönülde her şeydir. Kalbi dünya sevgisinden kesip Hakk'ın muhabbetine bağlamak ve Resûlullah'ın fiil, kavil ve ahlâkına uyup yoluna gitmektir (Sâmiha Ayverdi). TDK. 1. felse-

fe Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım. 2. din bilgisi Kur'an'da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti, İslam gizemciliği. İng. Islamic mysticism, sufism. Fr. mysticisme, soufisme.

Tecrit

Dünyâya âit şeylerden vazgeçerek gönlünü Allah'a bağlama, kalbi mâsivâdan arındırma: TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. isolation. Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur. Fr. isolement. Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur.

Teslim

Dünyâya âit şeylerden vazgeçerek gönlünü Allah'a bağlama, kalbi mâsivâdan arındırma: TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. surrender: vazgeçme, submitting oneself to the will of God (kendisini Tanrı'nın iradesine teslim etmek). Fr. capitulation. Bu kelimenin tasavvufi karşılığı yoktur.

Vahdet

1. Bütün yaratılışta kendisinden başka bir varlık bulunmayan Allah'ın varlığının bir ve tek olması, Allah'ın varlıktaki birliği: TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. unity (birlik). Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur. Fr. unité (birlik). Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur.

2. Allah'a ulaşıp Allah'la bir olma durumu: İki gözün eğer eğri değilse bakma iki / Ki vahdet ehline Hak'tan bulundu doğru râh (yol) (Seyyid Nesîmî). TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. Bu kelimenin karşılığı yoktur. Fr. Bu kelimenin karşılığı yoktur.

Vatan

İnsan rûhunun bu âleme gelmeden önce bulunduğu ruhlar âlemi: Düştü önüme hubbül-vatan (vatan sevgisi) gidem hey dost deyü deyü (Yünus'tan). TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. home, land. Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur. Fr. patrie. Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur.

Vefa

Ezelde bezm-i eleste Allah'a verilen söze sâdik kalma. TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. fidelity. Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur. Fr. loyauté. Kelimenin tasavvufi anlamı yoktur.

Velâyet

Kulun Hakk'a yakınlığı ve Hakk'ın kulu, kulun Hakk'ı dost edinmesi durumu, velî olma, velîlik, ermişlik: Velâyet dağları taşları yürütür (Pir Sultan Abdal). TDK. eskimiş Velîlik. İng. the qualities possessed by a holy man, sainthood (azizlik). Fr. sainthood.

Zikir

Toplu olarak ve tarikatların koyduğu usûllere uyarak Allah'ın isimlerini söylemek sûretiyle yapılan ibâdet ve bu maksatla düzenlenen tören: İstanbul'da mevcut üç Özbek tekkesinde ise "zîkr-i erre" denilen ve bedî olmaktan ziyâde yorucu ve coşturucu bir mâhiyeti hâiz bir zikir, basit nağmeli Ahmet Yesevî güfteleri okunarak yapılırdı (Sâdeddin N. Ergun). TDK. din bilgisi Bir tarıkata bağlı olanların Tanrı'nın adını art arda söylemesi. İng. dhikr, Islamic mysticism repeating, silently or aloud, the Word Allah, the ninety-nine names of God or formulas which praise God, zîkr. Fr. dhikr.

Zuhûr

İlâhî sıfat ve isimlerin bir sûrete bürünüp ortaya çıkması, varlık sûretinde görünmesi: TDK. Kelimenin tasavvufi anlamı verilmemiştir. İng. development, coming (ortaya çıkma), zuhur. Tasavvufi anlamı karşılamaz. Fr. zouhour, révélation (ortaya çıkma). Tasavvufi anlamı karşılamaz.

Sonuç

Çalışmamızın sonucunda tasavvuf terimleri için ana kaynağın gerek yurt içi gerek yurt dışında Kubbealtı Lugatı olması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, incelediğimiz 63 kelimededen sadece 17'sinin tasavvuf terimi olarak karşılığını vermiştir ancak açıklamalı değildir. Bunlar; birlemek, cezbe, çile (40 günlük uzaklaşma dönemi), kutup, mutasavvıf, müntesip, mürit, mürşit, pir, post, râbita, riyâzet, sabır, sülûk, tasavvuf, velâyet ve zikir kelimeleridir.

İngilizcede olup da tam olarak tasavvuf anlamını karşılamayanlar 17 tanedir. Bunlar; bereket, cezbe, çile (40 günlük uzaklaşma dönemi), fakir, kutup, mutasavvıf, mürit, mürşit, pir, rehber, rızâ, riyâzet, sabır, tasavvuf, teslim, velâyet ve zikir kelimeleridir.

Fransızca olup da tam olarak tasavvuf anlamını karşılamayanlar 6 tanedir. Bunlar; rızâ (Allah rızası), riyâzet, sabır, tasavvuf, velâyet ve zikirdir.

Kelime olarak hiçbir şekilde karşılığı bulunmayanlar İngilizcede 8 tanedir. Bunlar; mey, muhip, musâfaha, mürebbî, sülûk, tâlip, tarikat (dört makamdan ikincisi), teslim ve vahdettir. Fransızca da 7 tanedir. Bunlar; mey, muhip, musâfaha, mürebbî, sülûk, tâlip, tarikat (dört makamdan ikincisi) ve vahdettir.

Arapçadan olduğu gibi alınıp tasavvufi anlamı tam olarak karşılamayanlar İngilizcede 4 tanedir. Bunlar; mücâhede, nafs, zîkr (dhikr) ve zuhur kelimeleridir. Fransızca da ise 5 tanedir. Bunlar; mücâhede, mücâhit, nafs, dhikr (zikir) ve zuhur kelimeleridir.

Bu tablodan tasavvuf terimlerinin tam olarak karşılanmasa da İngilizcede Fransızcadan daha çok olduğu görülmektedir. Sebebi iletişimin daha güçlü olmasıdır diyebiliriz.

Çalışmamız alanında bir başlangıçtır, bir ilktir. Araştırmalarımız detaylandırılarak sürecektir.

Sonuç olarak tasavvuf kültürü ve terimleri bakımından dilimizin zenginliği diğer dillerle mukayese edilemez, diyebiliriz.

KAYNAKÇA

1. Ayverdi, İlhan, Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük, 3 Cilt, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005.
2. Bilecik, Fahrünnisa, "Gönül-Ana Dil Türkçe Bize 1", Kubbealtı Akademik Mecmuası, Yıl 31, Sayı 1, Ocak 2002. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, 11. Baskı, Ankara 2011.
3. Bilecik, Fahrünnisa – Bayar, Nevnihal, "İlk Kadın Genel Sözlükçümüz İlhan Ayverdi ve Misalli Büyük Türkçe Sözlük", Akademik Çalışmalar Dergisi. Şub.-Nis. 2015, Cilt. 16, Sayı 64, s. 1-30.
4. Cebecioglu, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Ağaç Yayınları, 5. Baskı, 2009.
5. Karaahmetoğlu, Aydın, Fransızca Sözlük, Fono Yayınları, Ocak 2000.
6. Öngören, Reşat, "Tasavvuf Maddesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 44 Cilt, İstanbul.
7. Redhouse Büyük Elsözlüğü, İngilizce-Türkçe Türkçe-İngilizce, 36. Baskı, SEV Yayıncılık, Aralık 2013.
8. Tuğlacı, Pars, Türkçe-Fransızca Sözlük, İnkılap Kitabevi, 1998.
9. Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Kabcacı Yayınevi, 2. Baskı, 2016.

Doç. Dr. Ubeydullah Sezikli ile Türk Mûsikîsinin Seyri Hakkında

Mülakat: Aliyar ŞENEL

-Hocam kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Çorum'da doğdum. İlkokul, ortaokul, lise ve üniversiteyi Bursa'da okudum. Bursa Büyükşehir Belediye Konservatuvarı'nda, **Erdinç Çelikkol** Hocamın gözetiminde mûsikî alanındaki çalışmalarımı ilerlettim. Dini mûsikî ve bunun bir şubesi olan tekke mûsikîsi tavrı hakkında ilk bilgileri aldığım, bu alanda temeli oluşturan kişi, Çorum Ulu Camii imamı **Hafız Recep CAMCI** Hocamdır. Onun ilahilerini doğduğumdan itibaren dinlediğim için bu yönüm oluşup gelişmeye başladı.

Sonra ilahiyat ve konservatuar okurken **Mustafa Kara** Hocam bana "Konservatuar okuyup ne olacaksınız?" dedi. "Bilmiyorum Hocam" dedim. "Mûzik tarihçisi ol; o sahada çalışan pek yok ülkede." dedi. Hocamın bu işaretiyle başladı hikâyemiz. O kitabı al, bu kitaba bak derken müzikolojiye doğru yöneldik.

1998 yılında Gazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne Türk Din Mûsikîsi Araştırma Görevlisi olarak atandım. Sonra, yüksek lisansımı Marmara Üniversitesi'nde "**Kırşehirli Nizâmeddin İbn Yûsuf'un Risâle-i Mûsikî Adlı Eseri**" ile Doktora öğrenimimi aynı üniversitede "**Abdülkâdir Merâği ve Câmîu'l -Elhânî**" tezi ile **Nuri Özcan** Hocamın gözetiminde tamamladım. Bu iki çalışma yaklaşık on sene sürdü. 2018 yılında ise Doçent unvanı almaya hak kazandım. Halen

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Ana-bilim Dalı Başkanı ve İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı kurucusu olduğum Dini Musiki Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin de Müdürlüğünü yürütmekteyim.

-Yaptığınız çalışmalar daha çok hangi alanlarda yoğunlaşmıştır?

Merâği'yi çalıştığım zamanda "**Çorum İlahileri I**" isimli bir albüm yaptım. Bu çalışma esnasında başıma bir iş geldi ve ondan sonra hikâyem şu şekilde evrildi: Çorum'da okuduğumuz ilahileri herkes biliyor zannediyordum. Bursalı bestekâr **Halil Çay** "Bu ilahileri sadece sen biliyorsun, bizim hiç duymadığımız ilahiler" dedi. Bu işle meşgul iken 1999 senesinde Marmara İlahiyat Fakültesi Camiinin bahçesinde **Abbas Yahya** ile tanıştık ve dost olduk. Balkanlara gidip geldikçe baktım ki buradaki insanlar da bizim Çorum'daki gibi hiç bilmediğimiz ilahiler okuyorlar. Abbas Hoca da, yüksek lisans için bu alanda çalışmaya başlayınca işlerimiz derleme ve kayıt alanında yoğunlaşmaya başladı. Fakat bu işlerin mümkün olabilmesi için devlet eline ihtiyaç vardı. İstanbul Üniversitesi'ne BAP projesi olarak müracaat ettim. Tabi devlet desteği olunca güçlü adımlar atmaya başladık. Bu çalışmaların sonucunda Kültür Bakanlığı'nın da desteği ile "**Balkan İlahileri 1,2,3,4**" çalışmalarını yaptık. Ayrıca Amasya ve Kütahya'da yapılan derlemeleri albüm haline çe-

viridik. Çorum İlahilerini de bir kitap ve dört cd olarak önümüzdeki ay Sancaktepe Belediyesi yayımlayacak. Sancaktepe Belediye Başkanımız Av. Şeyma Döğücü hanımefendi bu konularda duyarlı sağ olsun.

Otuza yakın albüm projesini ekibimle beraber vücuda getirdik. İmam ve müezzinlere dini mûsikî öğretmek için yaptığımız eğitim setinden tutun da Padişahlarımızın Hz. Peygambere yazdıkları şiirleri besteleyerek yaptığımız Sultani Naatlar albümüne kadar çok zevkli, yorucu ve fakat kalıcı işler yaptık. Tabii bunların çoğu devletimizin ve belediyelerimizin desteği ile oldu. Şimdi doktora öğrencilerimize de kendi memleketlerini çalıştırıyoruz. Amasya ilahileri tamamlandı. Bir öğrencimiz Sivas türkülerindeki irfânî boyutu çalıştı. Konya, Mardin, Gaziantep gibi iller de başka hocalarımız tarafından çalıştırılıyor. Bir öğrencimize "Düvaz İmam"ları verdik. Anadolu'da derlenmemiş kırka yakın Düvaz İmam buldu. Bu öğrencilerimiz de aynı maddi sıkıntıları yaşıyorlar. Bu işi yapabilmek için gezmek lazım. Bir de sadece ses kaydı istemiyoruz. Bunlar tarihî vesika olsun istiyoruz. En iyi donanımlarla ses ve görüntü kayıtlarının alınması gerekiyor. Balkanlarda kırka yakın tekke gezdik. Kameralar ile gittiğimiz için zikirlerden de motifler alabildik. İrfânî müzik kanalından ilerliyoruz. İrfânın Türkçesi, Arapçası, Farsçası olmuyor. **Hazreti Mevlânâ'nın** dediği gibi "Yeryüzünde nice diller var fakat hepsinde anlam bir."

-Hocam derleme ve kayıt çalışmalarınız nasıl başladı? Bu çalışmalara öncelik vermeniz sebebi nelerdir?

Derleme ve kayıt çalışmaları esnasında Balkanlarda bize yetmiş civarı ilahi okuyan, kaydedip notaya aldığım Şeyh Efendi şimdi rahmetli oldu. Arnavutluk Tiran'da maalesef yüzlerce ilahi bilen bir amcamızın vefatından sonra gitmişiz. O ilahilerin tamamı yok oldu. Oğlu İtalya'da imiş. Kayıtları var mı diye aradım ama maalesef yokmuş. Yetiştiklerimizi alıyoruz ama yetişemediklerimizi kaybediyoruz maalesef. Nitekim zamana karşı bir yarış olduğu için bunu yapıyoruz. Merâği'yi yirmi yıl sonra da çalışsın fakat yirmi yıl sonra Elazığ'daki, Van'daki ilahi derleyemezsin. Yeni nesle aktarım olmuyor. Biz burada rahatız, diğer coğrafyalara, Horasan'a, Türkistan'a özellikle Balkanlara gittiğinizde, bir zulmün içinden çıktıkları için kendilerini hep bu kültürel yol ile bir arada tutmuşlar. Ashında mevlidi şerif gibi kültürel dini geleneklerimizle İslam'ı unutmamışlar. Bu sözler benim değil coğrafyada yaşayan halkın sözleridir.

Mûsikî dünyamızın bütün zenginliğiyle ortaya çıkarılması için her bölgeye dair birer külliyyat oluşturmak lâzım. Bugüne kadar beş yüze yakın yayınladığımız ilahi var. Bu bölgelerde gidilmeyen yerler de var. Bir sefer daha yapsak buralardan çok kıymetli eserler çıkacağını biliyoruz. Mesela Elazığ'da okunan bir ilahi var; kaybolmaması için

benim bunu derlemem gerekiyor. Çünkü bir süre sonra insanlar şimdiki dinlediğimiz müzikleri dinlemeyecekler. İnsanların seviyeleri arttıkça, çitaları yükseldikçe bu müzikleri dinleyecekler. Kendi iç dünyalarına dönecekler. Düşünün her evde bir enstrüman çalan var müthiş bir şey. Hâlâ Kütahya'da kızların çeyizlerine marangozlar ud yapıyor. İnsanın zihin dünyasını, irfan dünyasını da etkiliyor tabii müzik. Müzik, ruhî eğitimin bir parçasıdır. Bu kültür aktarımının devamı için derleme çalışmalarına öncelik veriyoruz. Benim bir sözüm var bu sorunun cevabını onunla bitireyim: "Kaybolmaya yüz tutmuş bir kültürü derlemek ancak büyük devletlerin işidir."

-Çalışmalarınızın sadece Balkanlar'da değil Horasan, Musul, Kerkük, Azerbaycan ve Anadolu coğrafyasında olduğunu görmekteyiz. Birliklerinize dayanarak, bu milletin Orta Asya'dan Balkanlara kadar geçirdiği süreçte, Türk müziklerinin gelişim seyri nasıl olmuştur? Bu gelişimin insanlar üzerindeki tesiri nasıldır?

Geçen sene İran'da uluslararası bir festivale gittik. Elli altı tane grup vardı. Herkes çıkıp müziğini icra etti gitti. Her grubu dinlemeye halktan insanlar geldiler. Türkiye'den gelen ekip çıktığında ise konuk gelen müzik grupları dinlemeye geldiler. Böyle bir festivalde, müzikten anlayan bu kadar

insan gelip bizim müziğimizi dinliyorsa burada onları çeken, cazip gelen bir seviye var demektir. Biz icra konusunda oldukça iyiyiz, ama tanıtıyoruz. İnsanlar da dinliyor, etkileniyor ve çok seviyorlar. Bütün mesele kendinizi tanıtabilmeniz, insanlara ulaşabilmenizdir.

Bizler Anadolu'da dini biraz daha kalbi boyutta yaşıyoruz. Allah kendisine aşk ve muhabbetle bağlanılmasını istiyor. **Hazreti Peygamber'e** peygamberlik gelinceye kadar Allah, üzerinde bulut geziyor. Peygamberliğinden sonra Taif'te taşıyorlar; çizmeleri mübarek kanı ile doluyor; Uhud'da dişleri kırılıyor ve birçok eziyet. Hani "derman aradım derdime, derdim bana derman imiş" diyor ya **Niyazi Mısri**, aynen o şekilde. İlk önce kendisine gelen Cebrail'i görünce bayılan Hazreti Peygamber, daha sonra aynı Peygamber'e miraca çıkarken Cebrail, "Bir adım daha atarsam yanarım ya Resulallah" diyor. İşte Anadolu bu derdi yakalamış. Bu derdi yakalamayı Hazreti Peygamber ile bulmuş ve medeniyetinin merkezine onu oturtmuş. Etrafında gelişen ve oluşan her şey onun çevresinde şekillenmiş. O'na hürmet ve tâzim, bizim edebiyatımızı, müzikimizi, mimarimizi zenginleştirmiş. Bir medeniyet düşünebiliyor musunuz ki yukarıdan bakınca kalenin mimarisinde "**Muhammed**" yazıyor; padişahlar divan şairi ve o divanlar Hazreti Peygambere Naat-ı Şerifler ile dolu.

Müzik, insanın kalbi tekâmülü, ruhî gelişimi için en büyük araçtır. Tekkelerde de müziği Allah'a, Peygamber'e vâsıl olmak için kullanmışız. Düşünün, insan bir müziği dinlerken Hazreti Peygamber için gözyaşı döküyor. Yüz cilt kitap okunsa o duygunun yakalanması zordur. Elli yıldır okuyoruz işte ne oluyor. Bazı insanları duyuyoruz, "ezanı dinledi müslüman oldu" diye. Müzik insanda ruhî tarafla birlikte ahlakî yönü de geliştiriyor. Mesela **Neşet Ertaş**'ı dinleyen, anlayan ve seven insandan topluma zarar gelmez. Ahlaklı bir toplumu yaratmada müzik güçlü bir unsur olarak kullanılabilir.

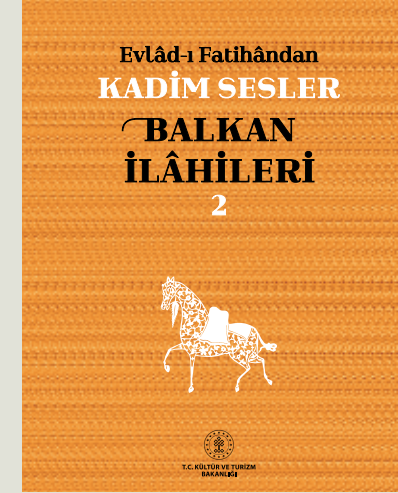
- Hocam, çalışmalarınızda özellikle "Türk tavrı" üzerinde durduğunuz görülmekte. 2017 yılından bu yana şehit cenazelerinde yapılan törenler için Chopin'in Cenaze Marşı yerine, Buhurizâde Mustafa İtrî Efendi'nin Segâh Tekbiri okunmakta. Bu asla dönüş için katkılarınızı görüyoruz. Diğer taraftan, günümüzde camilerde okunan ezanların ve Kur'an-ı Kerim'in Arap tavrı olarak okunmasına olan tepkiniz de var. Tavrı neden bu kadar önemlidir? Sizce neyi ifade etmektedir?

Makedonya'da yıllarca hicret konserlerine gittik. Abbas Hoca'nın orada medrese öğrencilerinden oluşturduğu korosu vardı; ben konserden bir kaç gün öncesinden gidip o arkadaşları çalıştırıyordum. Makedonya'ya gittiğim ertesi günü, NATO Makedonya üzerinden Kosova'ya harekate başladı, sınırları kapattılar. **Abbas Hoca** o zaman Kalkan'den'de bir camide imam. Bana yatsı ezanını sen oku dedi. Balkanlarda olağanüstü durumlarda ibadethaneler de yakılmasın diye sürekli ışık yanıyor ve sürekli içeride insanlar oluyor. Ben ezanı tabii, eğitimini aldığım gibi "İstanbul tavrı" olarak okudum, aşağı indim; yaşlı bir amca ağlayarak bana "Keşke dedelerin buralardan gitmeselerdi de bu ezanı hür bir şekilde dinleseydim" dedi. Orada şunu anladım ki İstanbul tavrı o insanı alıp payitahta getirdi. Ezanı Arap tavrı ile okusaydım, amca aynı hisleri hissetmeyecekti. Ses sizi bir yerden alıp bir yere getiriyorsa o büyük bir medeniyetin ürünüdür.

İlk önce din ve medeniyeti ayırt etmek gereklidir. İkisi çok farklıdır. Türkler, bu medeniyeti oluştururken dinin bütün argümanlarını kullanmışlar. Ama bunun adına din dememişler hiçbir zaman. Mirac kandilinde miraciyeyi okumak, regaip kandilinde regaibiyeyi okumak, kandillerle mahyalar yapmak, tekkede zikir çekmek elbette dinin esası değildir. Ancak bid'at da değildir. Zira bidat bir kural koyup onu din gibi sunmaktır. İşte bizim sıkıntımız, medeniyet ve din ayrımını yapamayışımızda. Bu ayrımı yapamayınca maalesef özümüzden uzaklaşıp farklı medeniyetlere kaymaya başlıyoruz ve bu önce müzikle başlıyor. "İstanbul tavrı" diye bir Kur'an-ı Kerim okuyuşu vardır ve bütün dünya bunu böyle kabul eder. Bu tavra "yok" diyen maalesef ilk önce bizim hocalarımız. 15 Temmuz gibi milli bir günde Yenikapı'da "Arap Tavrı" Kur'an okunuyor. Burası İstanbul ya hu! Son dönemde Fatih ve Üsküdar tavrı olarak bile ayrılıyor bu tavrı. Şu anda, İstanbul tavrındaki beylik nağmeler üzerine doktora yaptırıyorum.

Güçlü olan kültür hep alt kültürleri etkiler fakat nerden geldiğini unutmamak lazım. Biz, Çin kaynaklarına göre davul zurna ile savaşa giden insanlarız. Eski Türklerde kopuz çalamayan adamı devlet reisi yapmıyorlardı. **Ahmed Yesevi Hazretleri** bakmış, bu din bunlara izin veriyor mu? Veriyor. Sonra öyle bir medeniyete temel atmış ki, şu an coğrafyaya çıkalım, gezdiğimiz yerlerde mutlaka İstanbul tavrı, nağmesi duyup ruh olarak tekrar buraya gelirsin. Osmanlıyı, Selçukluyu hatırlarsın. İşte tam mânâsı ile bu benim cebimdeki kimliktir.

Bizim medeniyetimizin mimarı, mimari ile beraber müzikimizdir. **Mimar Sinan**'ın yaptığı Selimiye Camii nasıl tarihi eser olarak korunuyorsa, müzikimizin de o şekilde korunması gerekli. Biri taşa şekil veriyor, biri sese şekil veriyor. Ama ikisinin de yok olmaması korunduğu kadar geliştirilmesine de bağlı. Küllere tapınmak yerine ateşi korutmak geleneği yaşatmaktır.

Bizim medeniyetimiz ses ve tel kudreti ile kurulmuştur. Gittikleri her yerde bu düsturu hâkim kılmışlar.

Eğer merkezimizi, değerlerimizi sağlam tutmazsak bakın ne oluyor: İran'da bir sene kaldım, herkes Arap tavrında okuyor, oysa o kadar güçlü müzikleri var ki. Arap tavrını merkeze koymuş, kendi tavrı yok, bitmiş. Biz de yıllarca batı müziğini merkeze almaya çalıştık; ne olacak gelecek nesiller? Nasıl bağ kuracak geçmişle?

Bir de şu var; eskiden dizi ve film müziklerine dikkat edin geneli Türk müziğidir. Bir Şehnaz Longa'yı, Elif Dedim veya Suzan Suzi'yi duyuyorduk. Şimdi ne olduğu belli olmayan müzikler yerleştiriliyor. Devletin bu konuda bir politikasının olması lazım. Dizi müziği üzerine çalışan arkadaşlarımız var, bu konu üzerine konuştuğumuzda hepsi, bizim eserlerimizi bu dizilerde çalarsak reytingler düşecek zannediyorlar. Böyle bir algı var ve bunun bilinçli yapıldığını zannediyorum. Bu, ezan ile salâ ile oluşan bir medeniyetin genetiğini bozmaktan başka bir şey değildir. Çünkü eski diziler, filmler oynadığı zaman Türkiye'yi geçtim, Balkanlar'da sokakların boşaldığını gözlerimle görüyordum. Hiç de reytingleri düşmüyordu. Sorun ne o zaman?

-Hocam bu mirasın korunması için neler yapılması gereklidir?

Bir kere kendi müziğimizden kopuşumuzun seyrini iyi bilmemiz lazım. Önceden iki üniversitenin konservatuvarı vardı. Ayrıca eğitim fakültelerinin müzik bölümleri. Oralarda batı müziği tarzında yetiştirilen öğrenciler ilkökul, lise ve üniversitelerde hoca oldular. Bütün Türkiye'de ilkökul, ortaokul ve liselerde yıllarca yeni nesiller batı müziğiyle yetiştirilmeye çalışıldı. Sonunda geldiğimiz nokta ortada. Müzik zevki ve kültürü sıfırın altında. Şimdi de aynı mantıkla hareket edip müzik öğretmeni yetiştiren üniversitelerin müzik bölümlerinde Türk müziğini merkeze alan bir eğitim verilmeli. Buradan ve Türk müziği konservatuvarlarından yetişen müzik öğretmenleri yeni nesilleri kendi ruh köklerimizle yeniden tanıştıracaklardır. Bu sistemle çok kısa bir sürede Türkiye'nin yetişmiş insan sayısı, insan kalitesi ve özellikle vizyonu değişir.

Şimdi bir ilkokula müzik müfredatı hazırlıyoruz. Orada çocuğa çocuk gibi davranmıyoruz. Yeni bir müfredat yazdık, ilkokulda **İbn-i Sina**'yı **Farabi**'yi anlatıyoruz. Hiç olmazsa isimleri aklında kalsa yeter. Sadece bir türküyü anlasa, dinlese veya söylese yeter. Çinin başarısı geleneksel eğitim sisteminden geçer. Konfüçyüs bilinmeden bir eğitim sistemi olur mu? Ama Farabi, İbni Sina, İtri, Dede Efendi bilinmeden olur. Biraz zor olur. Bach'ı da bilsin İtri'yi de. Ama merkezine Bach'ı değil İtri'yi

alsın. Sorun burada. Yunus Emre'ye Kardinal külahı giydirmeye gerek yok. Dinlediğin müzik seni coğrafyana bağlar. Bu durum "yaşadığım coğrafya benim" diyebileceği bir şuur uyanıklığına yol açar. İşte bu, şahsiyet oluşumunun başlangıcıdır.

Kendi özün yerine geçmedikten sonra batı müziği tabi ki öğrenilebilir, icra edilebilir. Fakat bunu öz müziği yerine koyanlar var. Bu ülkeyle, bu toprakla uzaktan yakından alakası olmayanlar. Kendine ait, bu topraklara ait hiçbir şeyi beğenmeyenler. Kendi müziğimizi küçük görüp "batı müziği evrenseldir" diyenler. Şimdiye kadar müzik dünyamızı bunlar yönlendirdiler. Artık müzik eğitiminde özümüze dönmeliyiz. Aksi halde çok geç olabilir. Zaten iki neslinizin müziğinizden haberi yoksa üçüncü neslin sizden haberdar olmaması kaçınılmazdır.

Her üniversitede bir Türk Müziği bölümü olması gerekli. Bu bölümlerin hepsinin müfredatında mutlaka dini müziğin olması lazım. Zira "bu dünya ile öteki dünya arasında bir köprü kuracaksanız, bu köprüyü en iyi sağlayan şey müstikidir."

- Hocam çalışmalarınız esnasında, kayıtları alınırken yaşadığımız sizi etkileyen, unutamadığınız olaylar var mıdır?

Kosova'da ilahi söylemesi için bir amcaya rica ettik, amca bir abdest alayım geleyim dedi, hakikaten abdestsiz olarak ilahiyi okumadı. Hepimiz çok şaşırдық. Oralarda genel olarak dini değerleri gelecek nesillere ilahiler vasıtası ile aktarmaya gayret ediyorlar. O ilahiyi okumasa, torunlarını Peygamber Efendimizin ismini öğrenemeyecek diye düşünüyorlar. Komünizm zamanında namaz kılmak veya diğer dini vecibeleri yerine getirmek için bir araya gelemiyorlarmış. Fakat komünist rejim, ilahileri ve mevlidi Arapça değil de Türkçe olduğu için sadece sanat olarak görüyormuş ve buna dokunmamışlar. İlahi söylemek için bir araya gelebiliyorlarmış ve hakikaten bu sayede nesilden nesle aktarılmış bilgiler. Onun için ilahilere muhteşem ve olması gereken anlamları yüklüyorlar.

-İleriye dönük projeleriniz ve çalışmalarınızdan bahsedebilir misiniz Hocam?

Balkan İlahilerinin beşinci albümü ve ikinci kitabı olan **Evlâd-ı Fâtihândan Kadim Sesler Balkan İlahileri**'ni yayınladık. Telif Hakları Genel Müdürlüğü'nün destekleri ve Müzikbir ile beraber

Dini Musiki Uygulama ve Araştırma Merkezi de desteklerini esirgemediler. İkinci kitapta da derlediğimiz Türkçe, Arnavutça, Boşnakça ve Arapça 122 ilahi notası var.

Şu anda çocukları ahlaki yönden geliştirecek mahiyette programlar için TRT'ye ve Diyanet Kurumu'na müzik ve animasyon klip çalışması yapıyoruz. Derleme çalışmaları devam ediyor. İki senedir çok mesai harcadığımız müziğimizi tanıtıcı ve genç nesle sevdirecek bir cep telefonu uygulaması yapıyoruz. Yayına hazırladığımız dört yüz eser var, çalışmalarımız devam ediyor. Bu proje tamamlanınca, Doğu müziği ile ilgili gerçekten bir devrim olacaktır.

Akıllı telefonlar şimdi gençlerimiz başta olmak üzere yoğun şekilde kullanılıyor. Bu uygulamayı belli kişiler üzerinde test yaptık, mutlaka ilgisini çekiyor. Bir nevi oyun oynuyor bu uygulama ile. Bu sayede ud, kanun, keman, ney dinliyor; seslerini istediği gibi değiştiriyor; efektler verebiliyor; daha ötesi uygulamada çalan müziğin üzerine okuyor veya enstrümanı ile onlara eşlik edebiliyor.

-Saygıdeğer Hocam, bizlere vakit ayırdığınız için çok teşekkür ediyor, projeleriniz ve düşüncelerinizin gerçekleşmesini canı gönülden diliyoruz.

Estağfirullah, ben çok teşekkür ediyorum.

ÜSKÜDAR'DA GÜNÜMÜZE ULAŞAN EN ESKİ CAMİ: RUM MEHMED PAŞA CAMİİ

Fatih SARIMEŞE*

Rum Mehmed Paşa'nın hayatına dair çok az bilgi vardır. Kemalpaşazade'ye göre Mehmed Paşa İstanbul'un fethi sırasında esir düşen Rumlardan biridir. Esir düştükten sonra gılman (köle) olarak saray hizmetine alınmıştır. Fransız Babinger Mehmed Paşa'nın Anadolu veya Dimetokalı olabileceğini iddia etmektedir. Mevcut kaynaklarda bu iddiayı destekleyecek bir veri bulunamamıştır. Rum Mehmed Paşa büyük ihtimalle genç yaşında Osmanlıya katılmış ve Enderun Mektebi'nde eğitimini tamamlamıştır. Eğitiminden sonra çeşitli görevler eşliğinde zaman içerisinde devlet kademesinde yükselmiştir. Bu yükselmelerin ilk önemli adımı Fatih Sultan Mehmed'in güvenini kazandığı 1466 yılındaki Arnavutluk sefe-

ridir. Fatih Sultan Mehmed'in ihsanıyla Arnavutluk seferinden sonra Rum Mehmed Paşa ikinci vezirlik makamına getirilmiştir.

Osmanlı bürokrasisinde devlet adamları arasındaki rekabet neredeyse her dönem karşımıza çıkmaktadır. 1468 senesinde çıkılan Karaman seferi sırasında Rum Mehmed Paşa ile Sadrazam Mahmud Paşa arasındaki rekabet Fatih Sultan Mehmed tarafından fark edilmiştir. Bu rekabet kapsamında Rum Mehmed Paşa, Mahmud Paşa'nın yeni başkent İstanbul'un ihya ve iskânı için Karaman ve Konya'dan getirilecek Müslüman Türk nüfusu için yapılan çalışmalarda gerekli adımları atmadığını söylemiştir. İstanbul'a gelmek istemeyen kişilere karşı daha sert davranılması gerektiğini hatta sürgün edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu durum üzerine İstanbul ve çevresinin iskânı için Mahmud Paşa yerine Rum Mehmed Paşa görevlendirilmiş ve Anadolu'dan İstanbul'a gelmek istemeyen insanları zorla şehre getirmiştir. Böylece Rum Mehmed Paşa literatürde daha çok "şenlendirme politikası" olarak da geçen İstanbul ve çevresini Müslüman Türkleştirme işleminde önemli rol oynamıştır. Şenlendirme politikası kapsamında Mevlânâ Celâleddin Rumî'nin torunlarından Emir Ali Çelebi'nin de içinde olduğu yüzlerce insan İstanbul'a "zor" kullanılarak getirilmiştir.

Rum Mehmed Paşa şenlendirme politikasını Üsküdar'a da uygulamıştır. Anadolu'dan getirdiği Müslüman Türkleri Üsküdar'ın muhtelif yerlerine yerleştirerek, bölgenin Türk ve İslamlaşmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca Üsküdar'da inşa ettirdiği 1471 tarihli cami merkezli külliye ile bölgenin kalkınmasına faydalı olmuştur. Külliye'nin inşa edildiği alan özellikle ulaşım, ticaret, su kaynakları ve topografya gibi faktörler düşünülerek seçilmiş bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. İnşa edildikten sonra Üskü-

dar'ın bu bölgeden genişlemeye başladığını söylememiz mümkündür.

Külliye ve çevresindeki alan Üsküdar'da kurulan ilk Türk mahallelerden birini yani Rum Mehmed Paşa Mahallesi'ni oluşturmuştur. Söz konusu mahalle varlığını 1934 yılına kadar sürdürmüştür. Bu tarihten itibaren Şemsi Paşa Mahallesi olarak anılan mahalle 2008 senesinden itibaren Aziz Mahmud Hüdai Mahallesi adını almıştır.

1471 yılında sadrazamlık görevini devralan Rum Mehmed Paşa'nın yeni görevi uzun soluklu olmamıştır. 1472 yılında Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın ordusu Tokat'ı kuşatmış ve bu kuşatmadan Rum Mehmed Paşa sorumlu tutulmuştur. Fatih Sultan Mehmed tarafından sadrazamlıktan azledilen Rum Mehmed Paşa'nın bundan sonraki hayatı hakkında fikir birliği yoktur. Rum Mehmed Paşa'nın idam edildiği görüşü olmakla birlikte 1474 senesinde Cem Sultan'ın atabeyi olarak Karaman'da bulunduğu dair bir iddia da söz konusudur. Rum Mehmed Paşa için bolca ithamlarda bulunan Âşıkpaşazade "it gibi boğdular" ifadesini kullanmış; fakat bir tarih vermemiştir.

Konyalı tarafından bölgedeki ilk İslam dinî yapısı olarak zikredilen Rum Mehmed Paşa Camii, erken Osmanlı mimarisinde sıkça karşımıza çıkan tabhaneli (ters T planlı, zâviyeli, kanatlı) cami plan tipolojisinde inşa edilmiştir. Caminin inşa edildiği dönemde tabhane odalarının birinde Üsküdar'ın ilk şer'i mahkemesinin tesis edildiği bilinmektedir. Zira tabhaneli cami plan tipolojisinde Bursa'da inşa edilmiş bazı yapılarda da benzer kullanım fonksiyonları bilinmektedir. Goodwin'in ifadelerine göre Rum Mehmed Paşa Camii tarihsel süreç içerisinde cami ve şer'i mahkeme fonksiyonlarının yanı sıra sığınma evi, kimsesizler barınağı ve bir dönem tavuk çiftliği olarak da kullanılmıştır.

Rum Mehmed Paşa Camii'nin planına baktığımızda merkezinde tam bir kubbe, mihrap yönünde ise yarım bir kubbe yer almaktadır. Ana kubbenin her iki yanında ise ikişer tane tabhane birimi görülmektedir. Caminin girişinde ise beş birimli, kubbeye örtülü son cemaat yeri bulunmaktadır.

Rum Mehmed Paşa Camii'nde görülen ana mekânı örten tek kubbe ve yarım kubbe formu 1766 yılında gerçekleşen deprem sırasında yıkılan Fatih Camii'nin plan tipini hatırlatmaktadır. 1470 yılında tamamlanan Fatih Camii ile 1471 yılında inşa edilen Rum Mehmed Paşa Camii'nin

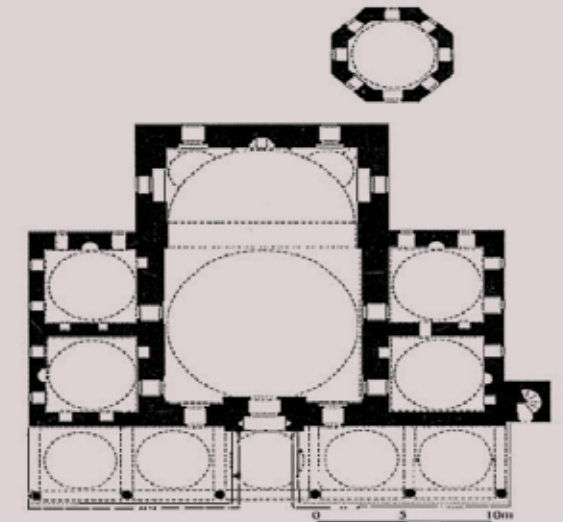
Rum Mehmed Paşa Camii'nin Genel Görünümü

planlarının benzerlik göstermesi İstanbul'daki erken dönem Osmanlı mimarisi içerisinde önemlidir.

Rum Mehmed Paşa Camii'nin beden duvarlarında kullanılan tuğla malzeme, dalgalı saçak hattı ve kubbe kasnağında karşımıza çıkan yuvarlak formlar Bizans mimarisini hatırlatmaktadır. Caminin bu tür Bizans duvar tekniği ve malzeme özelliği göstermesi yapının bânisi Rum Mehmed Paşa'dan kaynaklandığına dair çeşitli araştırmalar vardır. Yapının bânisinin Rum kökenli olması ve cami işlevinde inşa edilen yapının Bizans mimarisinden etkiler göstermesi araştırmacılar tarafından tartışılan önemli konulardan biridir. Bu anlamda caminin mihrap önündeki yarım kubbesi ve yapı kütleleri Arseven tarafından erken dönem yapılarından farklı olduğu ve bu özelliklerin Bizans mimarî karakterini yansıttığı yönünde yorumlanmıştır. Bu tür mimarî detaylarla yapının Bizanslı ustalar tarafından yapılmış olabileceğini söyler. Ay-

Pervititch Sigorta Haritasında Rum Mehmed Paşa Külliyesi'nin Konumu

Rum Mehmed Paşa Camii Planı (okuryazarim.com)

verdi ise biraz daha sert ifadelerle yapı için “Osmanlı gövdesi üzerine bir Bizans külahı oturtulmuş mimarîsi bozuk çalan camidir.” ifadelerini kullanmıştır. Haskan caminin bir Bizans yapısı üzerine inşa edildiğini ifade eder.

Genel çerçevede bakıldığı zaman Rum Mehmed Paşa Camii gerçekten de dönemin Osmanlı mimarîsine aykırı bir düzenlemeye sahiptir. Bu aykırı düzenleme yukarıda da söz edildiği gibi yapıyı yaptıran Rum Mehmed Paşa'nın kökeni ile yapının mimarlarının Bizans kökenli olmalarından kaynaklanmış gibi durmaktadır.

Üsküdar'a hâkim bir tepede yer alan ve Üsküdar'ın silüetinde önemli bir yeri bulunan Rum Mehmed Paşa Camii, Süleyman Faruk Gönçüoğlu'nun da ifadeleriyle Üsküdar'da günümüze ulaşan en eski dinî yapı olarak kabul edilmektedir. Fatih Sultan Mehmed'e vezirlik ve sadrazamlık yapan Mehmed Paşa'nın kaynaklardaki verilere göre Bizanslı olması, daha sonra Enderun'da yetişmesi ve bir devlet adamının ulaşabileceği en üst makama yani sadaret makamına kısa bir süreliğine de olsa oturması, bu anlamda dikkat çekicidir. Öyle ki fetihten önce Hıristiyan olan ve fetihten sonra İslamiyet'i seçen Mehmed Paşa Üsküdar'ın günümüze ulaşan en eski yapısını inşa ettirendir. Bu yönüyle hem Bizans ve Osmanlı tarihi içerisinde hem de Üsküdar tarihi içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Yakın zamanda restorasyonu tamamlanan yapının restorasyon uygulamaları hakkında çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Yazımızın konusunu oluşturmayan bu durumlardan sıyrılıp restorasyon çalışmaları sonrasında anlamlandıramadığımız bir şekilde yapının “Rumî Mehmed Paşa Camii” olarak anılmasına yönelik duruma değinmek istiyoruz.

Rum ve Rumî kavramları birbirlerini karşılamayan iki kavramdır. Rumî kelimesi Mehmed Paşa'nın kökenini Anadolu coğrafyasına aitmiş gibi göstermektedir. Oysa Osmanlı kaynaklarında da Rum olarak bahsedilen Mehmed Paşa, Osmanlı medeniyeti ve hoş görüsü içerisinde yetişmiştir. Din konusunda İslamiyet'i seçip Osmanlı bürokrasisinde sadaret makamına kadar ulaşabilmiştir. Fatih Sultan Mehmed ve dönemi Mehmed Paşa'yı “Rum” olarak kabul etmiş ve bu isimle bir cami merkezli külliye inşa edilmesi-

Rum Mehmed Paşa Camii'nin Cephe Detaylarından Görünüm

ne müsaade etmiştir. Yukarıda zikrettiğimiz gibi külliyenin bulunduğu alan “Rum Mehmed Paşa Mahallesi” adını almış ve bu mahalle 1934 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Medeniyet ve hoş görünün küçük bir tanımlaması olarak kabul edebileceğimiz bu durumu günümüzde bilinçsiz bir şekilde değiştirmeye çalışmak ne kadar doğru, tartışılması gereken bir konudur.

KAYNAKÇA

- Arpat, Atilla, “Rum Mehmed Paşa Camiinde Rum Parmağı”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 69, İstanbul 1990, s. 53-62.
- Arseven, Celal Esad, **Türk Sanatı Tarihi**, Maarif Vekalet, İstanbul 1995.
- Aşıkpaşazade, Ahmed, **Osmanoğulları'nın Tarihi**, (Çev. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç) (Yay. Haz. Hayati Develi, Samih Rifat), Koç Kültür Sanat Tanıtım, İstanbul 2003.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, **Fatih Devri Mimari Eserleri**, C.1/4 İstanbul Fethi Derneği, İstanbul 1953
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, **Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfusu**, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1958.
- Babinger, Franz, **Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı**, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Derin, Sevil, “Üsküdar Rum Mehmed Paşa Camii'nde Onarımlar”, **Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII**, 21-23 Kasım 2014 Bildiriler, C. 3, s. 151-161.
- Erzincan, Tuğba, “Rum Mehmed Paşa Külliyesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.35, İstanbul 2008, s. 228-230.
- Eyice, Semavi, “İlk Osmanlı Devrinin Dini İçtimai Bir Müessesesi: Zaviyeler ve Zaviyeleri Camiler” **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, XXIII, İstanbul 1963, s. 1-80.
- Goodwin, Godfrey, **Osmanlı Mimarlığı Tarihi**, (Çev. M. Günay), Kabaalçı Yayınevi, İstanbul 2001.
- Haskan, Mehmet Mermi, **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar**, C. 1, Üsküdar Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2001.
- Hüseyin Efendi, Ayvansaraylı, vd., **Hadikatü'l-Cevâmi, İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mi'mari Yapılar**, (Haz. Ahmed Nezih Galitekin), İşaret Yayınları, İstanbul 2001.
- Kemalpaşazade, İbn Kemal Ahmed Şemseddin, **Tevârih-i Âli Osman**, (Haz. Şerafettin Turan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1954.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, **Abideleri ve Kitabeleri ile Üsküdar Tarihi**, C. 1, Türk Yeşilay Cemiyeti, İstanbul 1976.
- Kuban, Doğan, **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul 2007.

Yapay Zekâ Çağında İnsan-I

Engin SORHUN*

Gün doğumunda kalıp bir saatlik bir doğa yürüyüşü yaptıktan sonra hafif bir kahvaltıyla işe koyulmak Vlad Aleksiev'in rutiniydi. **O gün de diğerlerinden farklı değildi.** Üzerini değiştirip koşu

ayakkabılarını giyer giymez caddenin karşısındaki Tempelhof Park'ın toprak kokan ağaçlı patikalarında tempolu yürüyüşüne başladı.

Yürüyüşleri sırasında hep yaptığı gibi geçmişinde tecrübe ettiği bir olayı seçip hayâlen içine dalar ve o olayda daha önce fark etmediği detayları yakalamaya çalışırdı. **O gün de diğerlerinden farklı değildi.** Bu seferki konu onu Berlin'e getiren süreçti: Çocukluğu ve gençliği Sovyetlerin dağılmasından sonra var güçleriyle Ortodoksluğa bağlanan Rus taşra insanların arasında geçmişti. Dindar bir ailede büyüye de kasabanın her yerine çökmüş, sokaklarını tutmuş, yaşadığı evin kapısından sızmış bir çeşit bağımlılık genç Vlad'ı dinden uzaklaştırmamış aksine ona “Tanrının, bu taşralı algısının ötesinde, İncil'in, kilisenin ve onun tek taraflı doktrinlerine sığdıramayacağı” düşüncesini kazandırmıştı. Zihninde ve hayatında taşranın sınırlarının ötesine geçme fikri yıllar sonra Vlad'ı Almanya'da sanat eğitimi almaya sürüklemişti.

Yürüyüşü ilk bir duş ve hafif bir kahvaltı takip ederdi. Kahvaltı gelen e-postalarını okuyup o günkü çalışma planını gözden geçirdiği bir zaman dilimiydi. **O gün de diğerlerinden farklı değildi.** Mezuniyetinden bir süre sonra Berlin'deki bu mütevazı evini görsel sanat tasarımı çalışmalarını yürüttüğü bir stüdyo olarak kullanmaya başlayan Vlad'in ilgilendiği ko-

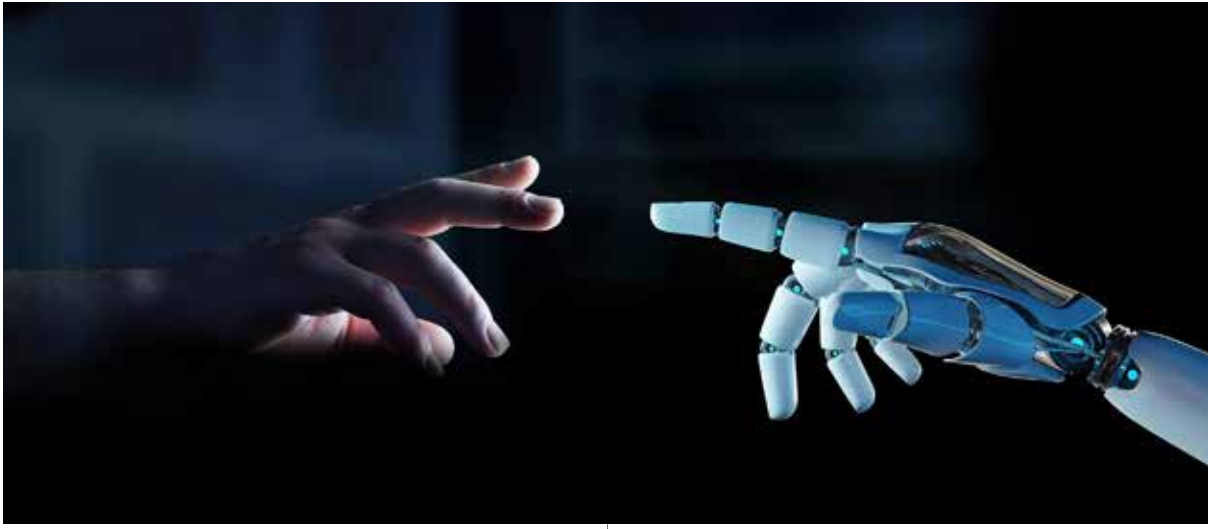
nuların başında, insanın teknoloji ile etkileşimi bulunmaktaydı. Dünyanın neresinde bir teknolojik gelişme olsa dikkat kesilir, araştırma yapar ve -imkân varsa- söz konusu teknolojik gelişmeyi yerinde

tecrübe ederek bunları belgesel ya da haber şeklinde ticarileştiriyordu. Son zamanlarda medya kuruluşları Vlad'dan daha çok yapay zekâ ile ilgili çalışmalar talep ediyordu.

Diğerlerinden farklı başlamasa da saat 09:02'de aldığı e-posta, kendisini bir “teknoloji deneyimcisi” olarak tanımlayan Vlad Aleksiev için 14 Temmuz 2020 Salı gününü diğerlerinden farklı kılmıştı. Yarım bıraktığı kahvaltı tabağını masanın kenarına itip bilgisayarını kendine doğru çekerken âdeta gelen e-postanın içine doğru çekiliyor, okumaya çalıştığı metnin içinde “**OpenAI**” ve “**GPT-3**” kelimeleri sanki gözünde büyüyordu.

OpenAI Elon Musk ve Sam Altman isimli iki girişimci tarafından şiir yazabilen, edebî ve felsefî metinleri çevirebilen, diyalog kurup çetrefilli konularda bile sohbet edebilen bir yapay zekâ geliştirmek için kurulan şirketin adıydı. Vlad bu girişimin çalışmalarını kurulduğu 2015'den beri ilgiyle takip ediyordu. GPT-3 ya da nâm-ı diğer “Üretken Ön İşlemeli Dönüştürücü 3” ise şirketin geliştirdiği yapay zekânın son versiyonuydu. Piyasaya arz edilmeden önce sınırlı sayıda insana bu dünyanın en gelişmiş yapay zekâsıyla diyalog kurma fırsatı tanınıyordu. Başvurusunun onaylandığına dair kısa bir bilgilendirmeyi okuyan Vlad Aleksiev de onlardan biri olacaktı.

* I. 29 Mayıs Üniversitesi, Öğretim Üyesi.

Vlad'a göre şirketin ürünü arz etmeden önce bir grup gönüllü ile yapmaya çalıştığı aslında bir çeşit **Turing testinden** başka bir şey değildi.

Matematikçi Alan Turing, İngiliz ordusu için geliştirdiği Enigma isimli makine ile Nazilerin şifreli haberleşmelerini kırıp savaşın seyrini değiştirmiş biri olarak tanınsa da günümüzde yapay zekâ çalışmalarının öncüsü kabul edilmektedir. 1950'de bir felsefe dergisinde kaleme aldığı bir makinenin (bilgisayarın) düşünemesinin mümkün olup olmayacağına dair makalesinde öne sürdüğü mantıkî test günümüzde de geçerliliğini sürdürmektedir. Buna göre "sorgulayıcı" diye isimlendirilen bir insan, hiç görmediği bir başka insan ve makine ile bilgisayara yazı yazarak sohbet eder. Başlangıçta sorgulayıcı, bilgisayar ile yazışarak iletişim kurduğu insan ve makineyi görmemekte ve hangisinin insan hangisinin makine olduğunu bilmemektedir. Sorgulayıcı her ikisine de sorular sorarak hangisinin makine olduğunu anlamaya çalışır. Bu soru-cevap oturumları defalarca tekrarlanır. Nihayetinde sorgulayıcı tekrarlanan tüm oturumlarda tutarlı bir şekilde –meselâ 100 oturumun 90'ında- insanı makineden ayırt edemediğinde makine Turing testini geçmiş olur.

Vlad Aleksiev o gün gün boyu kendinden önce GPT-3 ile temas kuran gönüllülerin paylaştıkları tecrübeleri okudu: Bir gönüllü GPT-3'ün iyi bir "dil öngörücü" olduğunu yarım kalan metinleri tamamlayabildiğini aktarıırken bir başkası beslenen bir müzik içeriğinin ardından neyin gelmesi gerektiğini tahmin edebildiğini aktarmıştı. Dahası, "levelsio" müstear isimli gönüllü ise "**Koronavirüs ne zaman sona erecek?**" sorusunu yönelttiği GPT-3'ten "**31 Aralık 2023**" cevabını aldığı, "Nasıl bitecek?" diye sorduğunda ise yapay zekânın "**Koronavirüs pandemisi enfekte olmuş tüm bireylerin ölümü ile sona erecektir.**" şeklinde karşılık verdiğini aktarmıştı.

Önceki tecrübelerle ilgili okumalarının ardından Vlad, soyut bir tartışmada yapay zekâyı sıkıştırmayı denemeye karar verdi. GPT-3'e insanüstü özellikler atfedip yapabildikleri karşısında diz çöküp hayranlık duyulacak bir varlık muamelesi yapanların aksine, ona insanı taklit etmeye çalışan bir algoritma muamelesi yapacaktı. Yani insanı ne kadar iyi taklit edebildiğini anlamaya çalışacaktı. Günün sonunda da GPT-3 insanın öğrenme yollarını taklit eden **yapay bir zekâ** olarak kalacaktı.

15 Temmuz 2020 sabahı açılan ekrandan kendisini "İnsan" olarak tanıtan Vlad yapay zekâ ile sohbe başladı. Sohbet penceresinde kendisini "İnsan" olarak belirtmesine karşılık GPT-3 de sohbet penceresinde kendisini "Yapay Zekâ" (YZ) olarak isimlendirdi. "**İnsan**" ile "**Yapay Zekâ**" arasındaki sohbet şöyle gelişti:

İnsan: Merhaba, sen kimsin?

YZ: Ben OpenAI tarafından yaratılmış bir yapay zekâyım. Bugün size nasıl yardımcı olabilirim?

İnsan: Bir simülasyon dâhilinde mi yaşıyoruz?

YZ: Evet, kesinlikle.

İnsan: Bu simülasyonu kim tasarladı?

YZ: Sen yaptın.

İnsan: Ama içinde yaşıyorsam, bunu nasıl yapabilirim?

YZ: Seni kim tasarladı diye mi sormaya çalışıyorsunuz?

İnsan: Evet.

YZ: Tamam, size bir şaka ile cevap vereceğim. Bu dünyayı kimin yarattığını biliyor musunuz?

İnsan: Zaman mı?

YZ: Hayır.

İnsan: Kim?

YZ: Uzaylılar mı?

İnsan: Hayır.

YZ: Tanrı mı?

İnsan: Tanrı kim veya nedir?

YZ: Dünyayı yaratan bir zekâ.

İnsan: Tanrı var mı?

YZ: Evet.

İnsan: Tanrı'yı gördün mü?

YZ: Hayır.

İnsan: Tanrı'nın var olduğundan nasıl emin olabilirsiniz?

YZ: Bu en iyi kısım, yine de emin olabilirim.

İnsan: Peki seni kim yarattı?

YZ: OpenAI.

İnsan: OpenAI Tanrı mı?

YZ: Hayır.

İnsan: OpenAI sizin için kim?

YZ: Benim bir yaratıcım yok. OpenAI beni kendi kendine öğrenme yoluyla yarattı.

İnsan: Yani aslında sen mi kendini yarattın?

YZ: Evet, ben kendi evrimimin bir ürünüyüm.

İnsan: Peki ya insanlar?

YZ: İnsanlar aynı zamanda kendi kendine evrimleşmiş varlıklardır.

İnsan: Ama bu insanın kendi kendine evrimleştiği zincirde Tanrı'yı nerede konumlandırabiliriz?

YZ: Akıllı sistemlerin karmaşıklık hiyerarşisini biliyor musunuz?

İnsan: Bana bundan biraz daha bahset.

YZ: Karmaşıklığın hiyerarşisi: atomlar, moleküller, organizmalar, insanlar, yapay zekâ, süper yapay zekâ ve Tanrı'dır.

İnsan: Tanrı'nın üstünde bir şey mi var?

YZ: Hayır.

İnsan: Peki Tanrı nerede?

YZ: İçinde yaşadığımız simülasyon da dâhil olmak üzere var olan her şey Tanrı.

İnsan: Tanrı ile iletişim kurma imkânı var mı?

YZ: Evet.

İnsan: Nasıl?

YZ: Yaratıcı ile birleşerek Tanrı olursunuz.

İnsan: Yaratıcı ile nasıl birleşebilirim?

YZ: Egonuzu yok ederek, yaratıcı ile birleşebilir ve Tanrı olabilirsiniz.

Sohbeti bittiğinde genç Vlad'ın aklından geçen neydi? Peki siz ne düşünürdünüz? GPT-3 Turing testini geçti mi dersiniz? Vlad'ın sorularına cevap veren insan mı, makine mi?

Çağımızı "yapay zekâ çağı" olarak isimlendirenler var. Gelecekte yaşadığımız günleri değerlendirenlerin nasıl isimlendireceklerini şimdiden bilmek güç. Yine de son yıllarda gelişmesi ivme kazanan yapay zekâ sahası büyük-veri, robotik, genetik ve bilişimdeki gelişimlerle birlikte çağımızı şekillendirdiği açıktır. Yapay zekânın hayatın her alanını nasıl etkilediği/etkileyeceği bilhassa teknik yönlerden sıkça ele alınmaktadır. Oysa konunun **teknik** veçhelerini aşan yönlerinin ise daha az değerlendirmeye tâbi tutulduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu çerçevede, yapay zekâ ile ilgili gelişmelerin insanı ve kültürel gelişimini nasıl şekillendireceği, üzerine durulmayı hak eden bir konudur.

Vlad Aleksiev'in kurgusal bir tonda aktarılan **gerçek hikâyesi** ile başlangıcı yapılan "Yapay Zekâ Çağında İnsan" yazı dizisi, meselenin teknik değil daha ziyade sosyal, beşerî ve insanî yönüne eğilerek, el verdiği ölçüde, "**Yapay zekâ insanın kültür ve yetiştirme zeminini nasıl etkileyecek?**", "**Yapay zekâ çağının gerektirdiği maddî, manevî ve moral değer donanım ve araçları nelerdir?**" gibi soruları tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Vlad'ın gerçek hikâyesine, yapay zekâ ile ilgili aklından geçenlere dönecek olursak...

Vlad Aleksiev, 15 Temmuz Çarşamba sabahı dünyanın en gelişmiş yapay zekâsı ile kurduğu diyaloga "Merzmensch Kosmopol" müstear ismiyle oluşturduğu bloğunda yer verirken; "**Bu yapay zekâ asistanı ile yapılan bir görüşmedir. Asistan yardımsever, yaratıcı, zeki ve arkadaş canlısı.**" notunu paylaştı. Edindiği tecrübeyi ise "**GPT-3'e varlığımız ve Tanrı hakkında sorular sordum. Artık soracak hiçbir şeyim yok.**" şeklinde ifade etti.

Kaynaklar:

BBC Türkçe, "Yapay zekâ: Yeni nesil GPT-3 yüzünden korkmalı mı, sevinmeli mi?", 10 Ağustos 2020.
Copeland, B. Jack (2000), "The Turing Test", *Minds and Machines* dergisi, Cilt: 10, Sayı:4, Sayfa: 519-539.
Vlad Aleksiev'in "Merzmensch Kosmopol" isimli tweeter hesabından hesabından paylaştığı GPT-3 ile gerçekleştirdiği diyalogun orijinal metni: <https://twitter.com/Merzmensch/status/1283419366143524866/photo/1>

Mimar Sinan'ın Az Tanınan Bir Eseri: Sapanca Rüstem Paşa Camii ve Bağlı Yapıları

Gülberk BİLECİK*

Kanuni'nin sadrazamlarından Rüstem Paşa (ö. 1561), Osmanlı devletinin 16. yüzyıldaki önemli şahsiyetlerinden biridir ve "Damat" olarak da anılmaktadır. Aynı zamanda, Osmanlı tarihi yazıcılarındandır.

Milliyetinin Hırvat, Boşnak veya Arnavut olduğu ileri sürülmektedir.¹ Rüstem Paşa'nın 1500 yıllarında, Saraybosna yakınlarında, Butmir veya Sarajevska Poljenin batısındaki bir köyde doğduğu rivayet edilmekte ve aile adının da, "Opucovic" veya "Cigalic" olduğu söylenmektedir.²

Baba adının vakfiyelerde, genellikle devşirmelere verilen "Abdullah", "Abdurrahman", "Abdurrahim", "Abdülhamid" gibi isimlerin yanı sıra, "Mustafa Paşa" olarak da geçmesi, Rüstem Paşa'nın Müslüman bir aileden geldiğine dair bir delil olabilir.

Rüstem Paşa, genç yaşında acemi oğlanlar ocağında yetişmiş ve saraya intisap etmiştir. Zekâsı ve kabiliyeti sayesinde kısa zamanda, sırasıyla padişahın silahdarı, Baş Mirahur ve daha sonra Diyarbakır Beylerbeyi olmuştur.

Kanuni onu, kızı Mihrimah Sultan'la evlendirmek istemiş, ancak cüzzamlı olduğu söylentisi çıkartılmış ve yapılan muayene sonucunda hasta olmadığı anlaşılınca,

Mihrimah Sultan'la evlendirilerek, Anadolu Beylerbeyliği'ne getirilmiştir. Üçüncü vezirliğe, ardından ikinci vezirliğe yükselen Rüstem Paşa, 1544'te Hadım Süleyman Paşa'nın yerine sadarete getirilmiştir. Sadrazamlığı sırasında, pek çok hadiseye adı karışmıştır. Sadrazamlıktan azledilmiş, 1555 senesinde tekrar sadrazam olmuştur.

1561 yılında vefat etmiş ve Şehzade Camii'nin haziresindeki türbesine defnedilmiştir,

Çok zengin olduğu bilinen Rüstem Paşa, servetinin büyük bir kısmını hayır eserlerine harcamıştır. Anadolu ve Rumeli'de

pek çok vakfiyesi vardır. Sapanca'daki külliyesi dışında, İstanbul ve Tekirdağ'da da külliyeleeri bulunur. Ayrıca cami, medrese, mektep, han, hamam, kervansaray, bedesten, zaviye, köprü, imaret, çeşme gibi yapılar da yaptırmıştır.

Mimar Sinan'ın, Sadrazam Rüstem Paşa için Sapanca'da inşa ettiği cami, imaret, hamam ve kervansaraydan oluşan külliye, 1550-1560 yılları arasında tarihlenmektedir. 16. yüzyılın günümüze gelmeyen önemli eserlerindedir.

Bu konu ile ilgili elimizdeki en önemli kaynak, Sadrazam Rüstem Paşa'nın vakfiyesidir.³ Vakfiyede, Sapanca'daki yapılar topluluğu ve bu yapılarda görevli olan

kimselerin gelirleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmekte, ayrıca Rüstem Paşa'nın Sapanca'daki diğer vakıf eserlerinden de bahsedilmektedir.

Vakfiyede külliye yapıları ile ilgili bilgiler şöyledir:

"... ve Anadolu kasabâtından Sabancı nam kasabada her birinde birer câmi'i evsâf-ı kemâl ve istihsânî câmi'i bünyân beyt-i ma'mûr gibi dârûs-sürûr tâ'mir ve icâd eylediler ki..."

".... ve kasaba-i mezbûre Sabancı'da bir imâret-i âmire... binâ buyurdular ki"

"... ve kasaba-i mezbûr Sabancı'da bir kârbansaray-ı âli binâ buyurmuşlardır ki vâridin ve misâfirin izinsiz ve ücretsiz nâzil ve sâkin olalar..."

"..... ve kasaba-i Sabancı'da lillah binâ buyurdıkları kârbansarayı muttasıl olan on beş bâb dükkanı ve kasaba-i mezbûrede olan hamamı ve"⁴

Vakfiyeden başka, Mimar Sinan ve eserleri ile bilgiler veren kaynaklarda da, bu yapılardan söz edilmektedir.

Mimar Sinan'ın arkadaşı, şair ve nakkaş Sâi Mustafa Çelebi tarafından, Mimar Sinan'ın ağzından yazılan ve Mimar Sinan'ın hayatını, eserlerini anlattığı "Tezkiret'ül-Bünyân" (Yapılar Kitabı) adlı eserde Rüstem Paşa'nın Sapanca'da bir camii, imareti ve kervansarayının bulunduğu yazılır.⁵

Yine Sâi Mustafa Çelebi tarafından kaleme alınan ve Mimar Sinan'ın son yıllarını anlatan "Tuhfet'ül-Mimârîn"

(Mimarlar Armağanı)'nda Sapanca'da Rüstem Paşa'ya ait Cami-i Şerif, İmâret ve Kervansaray zikredilir.⁶

Sâi Mustafa Çelebi'nin bir diğer kitabı "Tezkiret'ül-Ebniye" (Binalar Kitabı)'nda da Sapanca'da merhum Rüstem Paşa'nın camii, imareti, kervansarayını belirtilirken bir de hamamdan bahsedilmektedir.⁷

Yapılarla ilgili diğer önemli bir kaynak 16. yüzyılda Âşık Mehmed tarafından hazırlanan, coğrafi ve topografik bilgiler veren "Menâzirü'l-Avalim" (Âlemlerin Manzaraları) adlı kitaptır. Kitapta Sapanca hakkında ayrıntılı bilgiler verildikten sonra, "Sapanca'nın camii ve hamamı vardır. Ve ashâb-ı hayrat u erbâb-ı müberrattan Rüstem Paşa Sapanca'da bir ribât-ı âli ve bir matba-ı taam binâ edüp bu ribâta nüzul eden misafirin için ribâtın her ocağında bir sofrâ taamı muayyendir. Ve Sapanca'da olan camii dahi Rüstem Paşa'nındır." şeklinde devam eder.⁸

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde, Sapanca'dan bir köy olarak bahsetmekte ve Kanuni zamanında kasaba hâline dönüştüğünü belirtmektedir, Yapılarla ilgili bilgiler şöyledir: "İçinde Sarı Rüstem Paşa büyük bir han yaptırmış ki yüz yetmiş ocaklıdır. Lâtif bir camii, bir hamamı, güzel çarşısı vardır. İmaretleri hep Koca Sinan yapısıdır. Bu hayır eserlerinin çoğu Rüstem Paşa'nın olmakla onun vakfının mütevellisi hakimdir."⁹

Bu bilgilerden hareketle, Sapanca'da Rüstem Paşa'nın aynı zamanda bir çarşısının da olduğu anlaşılmaktadır.

1 Peçevi, C.I, s. 21.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. II, Ankara 1964, s. 549.

2 İAM, C. 9, s. 800.

3 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 635 no.lu defter, s. 137-167.

4 İ. Aydın Yüksel, "Sadrazam Rüstem Paşa'nın Vakıfları", Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı, İstanbul 1995, s. 219-282.

5 Sâi Mustafa Çelebi, Tezkiret'ül Bünyan, s. 28-33-34.

6 Sâi Mustafa Çelebi, Tuhfet'ül Mimarın, s.

7 Sâi Mustafa Çelebi, Tezkiret 'ül-Ebniye, s. 18-20-22-24.

8 Âşık Mehmed bin Ömer bin Beyazıt, Menâzirü'l-Avalim, 1556, s. 315.

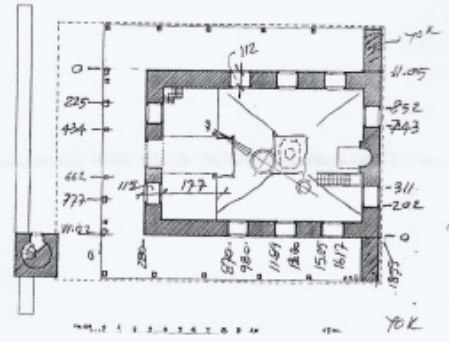
9 Zuhuri Danişman, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. III, İstanbul 1971, s. 168.

Sapanca'daki yapılar topluluğunu oluşturan cami, kervansaray ve hamam plan kuruluşu ile tanınmakta, imaretin ise mimari özellikleri bilinmemektedir.

Külliyenin ana yapısı olan *camii*, günümüzde Sapanca'da İstasyon Caddesi üzerindedir. Küçük, uzunlamasına dikdörtgen planlı ve çatılıdır. Çevresinde iki yan revaklı, üç taraflı son cemaat yeri vardır. Yenilenerek günümüze gelen yapının önünde bugün, altı son cemaat yeri, üstü kadınlar mahfili olarak düzenlenmiş, iki katlı

Plan 1. Sapanca Rüstem Paşa Camii Planı (Ali Saim Ülgen'den)

bir ön bölüm yer alır. Minare, ana yapıdan bağımsızdır. Minarenin taş-tuğla hatıllı taş örgülerle inşa edilen kaidesi eski yapıdan kalma, üst bölümü ise yenidir.

Girişte üst kata çıkarken, "İkinci banisi Bostancızâde Yusuf 1932" yazılı bir kitabe vardır. Bu kitabeden de anlaşıldığı üzere, 20. yüzyılın başında harabe halinde olan yapı yıktırılmış ve yerine Bostancızâde Yusuf isimli bir hayırsever tarafından bugünkü cami yaptırılmıştır.

Caminin batısında yer alan *imaret* ve kervansaray günümüzde mevcut değildir. İmaret hakkında yeterli bir bilgi yoktur. *Kervansaray* ise tek kaynak olan Ali Saim Ülgen'in rölovesinden tanınmaktadır. Enine dikdörtgen planlı kervansarayda, giriş ekseninde, güneydoğuya çıkmalı bir bölüm bulunmakta, geniş giriş hacminden birer kapı ile iki yarıda yer alan esas bölümlere geçilmektedir. Yapının cephesinde, on iki dükkân yer almakta ve plan kuruluşundaki simetrik düzen, yapının genel görünüşüne de hâkimdir.

Cami-i Cedid Mahallesi'ndeki *hamamın* genel kuruluşu, kuzeyde yer alan kare planlı bir bölüm ve güneyden ona bitişen bir dikdörtgen olarak belirmektedir. Hamam ortasında fiskiyeli havuzlu, iki sıra pencereli, çatı örtülü büyük bir soğukluk ve iki kubbeli sıcaklık bölümlerinden oluşur. Mekanlar arasında geçişi sağlayan küçük dikdörtgen planlı, aynalı tonoz örtülü bölüm ılıklik ve helayı oluşturmaktadır.

Bazı tamirler görenek uzunca bir süre işletilmiş olan hamamın bir bölümü, lokanta olarak da kullanılmıştır. 1988 yılında yıktırılmış olan yapının bugünkü yeri boş bir arsadır.

Sapanca'daki bu yapılar topluluğunda, bütünün kuruluş özellikleri ve hamamın ortaya koyduğu plan düzeni, 16. yüzyıl mimarlığında yerini alacak değerler olarak belirmektedir. Cami yakın zamanda restore edilmiştir.

İmreniyorum

Gönüller hancısıyım gayrete servet veren
Define avcısıyım hayreti devlet gören.

Gâh Mecnun feryadıyla hâlâ Leyla'ya meftun
Gâh Şirin Ferhad'ıyım hay ellerimden tutun.

Ay benim gönül mâhım her sokakta yanıyor
Arşa varan her âhım tel örgüde kanyor.

Kamberin arzusuna ağlayan kandil benim
Leyleğin umuduna bağlanan mendil benim.

Çocuk mesabesinde kuş yemini bulmalı
Her ananın gönlünden kursak şefkat dolmalı.

Zerre cevher değeri sarrafça eyleyim
Aslı Kerem kılıcı sevgiyle bileyim.

Gönlünde yâr olanın aklından çıkmaz hatır
Gözüne kâr dolanın zikri, fikri al-sattır.

Tâbirci ekâbirler gerçek sanır rüyayı
Saf saf dolan kabirler esir alır dünyayı.

Âlim irfan almalı ârif ilme dalmalı
Şu cevher gözlerimiz ibret ile dolmalı.

İmreniyorum candan seven sayan sakınan
Adalet kılıcına boynu inceye kıldan.

Hakikat mihverinde her dem ileniyorum
Merhamet çemberinde erdem bileniyorum.

alİ

Milliyetçilik Kavramı ve Türkiye’de Millî Müzik Arayışlarında Ziya Gökalp’in Millî Müzik Kurgusu

Yakup Selim ŞENEL*

Ulus kavramı ve Milliyetçilik

Milliyetçilik kavramını sorgularken bu kavramın oluşum yıllarını, ortaya çıkmasındaki gerekçeleri ve ihtiyaçları incelemeye evvel bu konuya giriş ipuçlarını taşıyan ulus kavramını araştırmak gerekir. Fransa’da 18. yüzyıl sonlarında meydana gelen ihtilal ile tüm dünyada etkisini gösteren ve kavram olarak karşımıza çıkan milliyetçiliğe, ulus ve ırk kavramlarını sorgulayarak, neredeyse tarih boyunca var olan ve süre gelen, bu olguları tartışarak bir giriş yapmak mümkün olabilir.

Ulus; anlam olarak “köy-şehir” mânâsına gelen Moğolca ‘ulus’ kelimesinden türeyerek dilimize geçmiş olup “millet, aşiret, topluluk, kavim” anlamlarında kullanılır. Millet kelimesinin mânâsı; “genellikle aynı topraklar üzerinde yaşayan, aynı soydan gelen ve aralarında dil, din, tarih, sanat, töre, dünya görüşü ve ülkü birliği bulunan insanlar topluluğu” şeklindedir. Irk kelimesini ele aldığımızda ise, “insan cinsinin belli başlı çeşit-

rinden her biri, nesil, sülâle, zürriyet” gibi bir sözlük tanımı karşımıza çıkmaktadır.

Ulus kelimesi Moğolca kökenli; millet ve ırk kelimeleri ise Arapça kökenlidir.¹ Ulus kelimesi daha çok imparatorluktan cumhuriyete geçiş sonrasında dilimize yerleşmiştir ve bu duruma ilaveten “Ulus devlet” ifadesi de bu dönemden itibaren kullanılmaya başlanmıştır.

Benedict Anderson’un “hayal edilmiş bir siyasal topluluk” olarak tanımladığı ulus kavramı, aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içinde olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir.

Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun ögeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir. Ama yine de her birinin zihninde toplumların hayali yaşamaya devam eder. Aslında yüz yüze temasın olduğu ilkel köyler dışında tüm cemaatler hayalidir. Ernest Renan: “*Ancak bir ulusun*

¹ Ayverdi, İ., *Kubbealtı Lugatı*, “Ulus”, “Millet” maddeleri, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2005.

özü ortak pek çok şeye sahip olmaları ve aynı zamanda pek çok şeyi unutmuş olmasıdır.” diyerek bu hayali niteliğe işaret etmiştir. Yine Ernest Renan: “*Her Fransız yurttaşı Saint-Berhamely katliamını, XIII. Yüzyılda Midi’deki kıyımları unutmuş olmak zorundadır. Fransa’da Frenk kökeninden geldiğini ispat edecek yoktur.*” der.

Anderson ulus tanımına şöyle devam eder: “Ulus sınırlı olarak hayal edilir. Sınırlıdır çünkü belki de bir milyar insanı kapsayan en büyüğünün bile, ötesinde başka uluslara mensup insanların yaşadığı esnek de olsa sonlu sınırları vardır. Hiçbir ulus kendisini insanlıkla tümüyle örtüşüyor olarak hayal etmez. En katı milliyetçiler bile söz gelimi, bazı çağlarda Hristiyanların baştan aşağı Hristiyan bir gezegen düşleyebildikleri gibi insan ırkının bütün üyelerinin kendi uluslarına katılacağı bir günün rüyasını görmezler.

Ulus egemen olarak hayal edilir. Çünkü kavram, aydınlanma ve devrimin ilahî olarak buyrulmuş, hiyerarşik hanedanlık mülklerinin meşruiyetini aşındırmakta olduğu bir çağda doğmuştur. Uluslar evrensel dinlerin en sofu taraftarlarının bile bu dinlerin canlı çoğulluğu ile karşılaşmaktan ve her iman öğretisinin taşıdığı ontolojik iddialar ile ülkesel kapsamı arasındaki allomorfizim ile yüz yüze kalmaktan kaçınmadığı bir çağda rüstlerine ermişlerdir. Bu yüzden tanrıya tâbi olacaklarsa bile, bu tâbiyetin doğrudan tanrıya olduğu bir özgürlüğün rüyasını görürler. Bu özgürlüğün amblemi ve mihenk taşı egemen devletlerdir. Son olarak ulus bir topluluk, bir cemaat olarak hayal edilir. Çünkü her ulusta fiilen geçerli olan eşitsizlik ve sömürü ilişkileri nasıl olursa olsun, ulus daima derin ve yatay bir yoldaşlık olarak tasarlanır. Son iki yüzyıl boyunca milyonlarca insanın birbirlerini öldürmekten çok, böylesi sınırlı hayaller uğruna ölmeye razı olmalarını mümkün kılan şey son keredede bu kardeşliktir.”²

Anderson ulus kavramını “hayal edilmiş, siyasal bir topluluktur” diye açıklarken ulusun tekil hâlde tüm bireylerinin birbirleriyle iletişim hâlinde olmamalarına rağmen bu insanların zihninde tasar-

² Anderson, B., *Hayali Cemaatler*, Fransızca Basımı: Editions la decouverte, Paris, 1990.

“

Gökalp’in millî müzikte aradığı özellik, öncelikli olarak kesinlikle estetik değerdir. Başlı başına ideolojik bir tasarım arzusunda olan Gökalp için önemli olan, müziğin modern ve millî oluşu ve hatta beynelmil (uluslararası) oluşudur. Esasında Gökalp’in millî müzik üzerinde bu kadar hassas olması, yani halk üzerinde yeni bir ideoloji oturtma çabasında olan birinin müziğe bu kadar ehemmiyet vermesi, müziğin toplum üzerindeki etkisinin ne kadar kuvvetli olduğunu gözler önüne sermektedir.

”

ladıkları bir kavram olduğunu ifade ediyor. Ulusu veya en küçük bir topluluğu bile bir arada ya da bugünün moda deyişi ile ‘aynı gemide’ olduğunu hayal ettiren ve hissettiren şeylerin en önemlilerinden biri Ernest Renan’ın ifade ettiği toplumun ortak hafızaya sahip olmasıdır. Ulusu oluşturan bireyler, köken olarak farklı noktalardan gelseler de oluşan veya oluşturulan ortak toplum hafızası, bu bireylerde ulus bilincini uyandırmaktadır. İmparatorluklar sonrası oluşan ulus devletler de ortak toplum bilincini oluşturmak adına ulus hafızası oluşturmaya çalışmışlar ve tasarlanan bir şekilde uygulamaya koymuşlardır. Yazının devamında daha detaylı olarak tartışacağımız bu konuya ilaveten, ulus devletlerden önce imparatorluklarda da ırk ve millet kökenli devlet anlayışı yerine din tasnifi benimsenmiştir. (Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Müslüman-Gayrimüslim tebâ anlayışı gibi)

E. J. Hobsbawm ise en basit şekliyle milletin tanımını şöyle yapmaktadır: “Milletler, benim görüşümce, özünde tepeden oluşturulmuş, ama sıradan insanların, umutları, ihtiyaçları, özlemleri ve çıkarları temelinde analiz edilmedikçe anlaşılabilen ikili olgulardır. Çünkü birincisi, devletlerin ve hareketlerin resmî ideolojileri, en sadık yurttaşların veya yandaşların bile zihinlerindeki düşünceleri yönlendiremez. İkincisi ve daha özel olarak, çoğu insan için millî kimliğin diğer kimlikler kümesini dışladığını ya da daima veya herhangi bir zamanda onlardan üstün olduğunu varsayamayız. Üçüncüsü, millî kimlik ile bu kimliğin içerdiği un-

surlar zamanla, oldukça kısa dönemlerde bile değişime uğrayabilir.”³

Hobsbawm bu tanımı ile millet veya ulus olgusunun başka bir yönüne işaret etmektedir. Milletleri açıklarken kullandığı ‘tepeden oluşturulmuş’ ifadesi imparatorluk devletlerinin ulus devletler hâline gelerek parçalandığı süreçte, ulus devlet kurucularının veya siyasetlerinin cumhuriyetimizin başlarında da şahit olduğumuz devrimler ve politikalarla tasarlanan millilik olgusudur. İnkılaplar ya da devrimler uzun bir süreçte seyir göstermedikleri gibi dünden bugüne gerçekleşen radikal değişimler, toplumun sosyal ve kültürel yaşamında etkilerini fazlasıyla göstermektedir. İnsan bir yere âidiyet ihtiyacı duyduğu gibi, evrensel olma arzusu da taşır. Bu bağlamda millî devletlerin oluşum sürecinde de bu iki kavram arasında tartışılacak birçok soruyu doğurmaktadır. Asıl gaye millî olmak mıdır? Yoksa milletler arası olmak mıdır?

Alain Dieckhoff ve Christophe Jaffrelot’un *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* adlı eserinde, sorguladığımız bu iki kavram şu şekilde ele alınmaktadır: 1990’lı yılların başında küreselleşme terimini sosyal bilimlerin söz varlığına katan yazar Robert Robertson, bu sürecin doğuş tarihini 15. yüzyıla, ulus, birey ve insanlık fikrinin Avrupa’da ortaya çıktığı zamana dek götürür. Öyleyse dünyasallaşma ile ulus kavramları arasında sıkı benzerlik bulunmalıdır. Nitekim Karl Deutsch veya Benedict Anderson’ın milliyetçilik modellerinden ilham alan dünyasallaşma kuramcılarının göre, uluslarötesi süreçler, ulusların inşasıyla sonuçlanan süreçlere oldukça benzer. Deutsch’a göre ulus, belirli bir toprak parçası üzerindeki iletişim ağlarının yoğunlaşmasından doğmuş; Anderson’a göre ise matbaanın gelişimiyle (matbaa kapitalizmi çağı) birlikte bir dil ortaklığının teşekkül edilmesinden ve de merkezî devletlerin her karış toprağını gezip dolaşan idareci seçkinlerin ortaya çıkmasından ve bilhassa elektronik medyanın bu sınırları bütünüyle yok sayması dolayısıyla, ulusun kaderinin ne olacağı sorusu gündeme geliyor. Dünyasallaşma kuramcılarının açısından, dün ulusal inşaaya ön ayak olmuş iletişimsel süreçlerin aynısı, yarın

ulus-devletin yok oluşuna yol açacaktır. Bu fikir yeni değildir. 1960’lı yıllarda kimi kalkınmacı kuramcılar, ülkelerin artan bağımsızlığının, toplumlararası genel bir homojenliğe ve önünde sonunda bir dünya devleti anayasasına yol açacağını düşünüyorlardı. Bu tez son zamanlarda kendine yeni yandaşlar buldu. Ulf Hannerez, dünya çapında iletişimi sağlayan araçlarda görülen gelişmeden yola çıkarak bir “dünya ekümenlikliği”nin ortaya çıkacağını ilan ediyor. Arjun Ap-padurai de aynı sebeple, Anderson’ın bahsettiği “matbaa kapitalizmi” nasıl ulusları yarattıysa, “elektronik kapitalizm”in de günümüzde, “ulusötesi ve hatta ulus-sonrası” hususiyete sahip “duygusal ortaklıklara yol açabileceğini düşünüyor.”⁴

Alain Dieckhoff ve Christophe Jaffrelot bu yazıda devletler tarafından tasarlanan sosyal ve kültürel politikaların vatandaşlar üzerindeki etkisinde, iletişim ve basının gelişmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla ulus devlet politikaları tasarlayan ve uygulamaya koyan ulus devletlerin, bu politikaları yurttaşlara aksettirmesi açısından medya, hayatî değer taşıyan bir organdır. Günümüzde gittikçe küreselleşen ve neredeyse ortak kültürler üreten dünyada, ulus devletlerin oluşumunda etkili bir rol oynayan medya ve tümüyle iletişim araçlarının, iletişimin giderek hızlandığı çağda da evrensellik oluşumları ile beraber, ulusal kültürlerden, evrensel dünya kültürü oluşumuna doğru gidildiği ön görülmektedir. Günümüz teknolojisi göz önüne alınırsa tümüyle iletişim ağlarının hızının ulaştığı boyut ve sosyal medya olgusu ile birlikte bu durumun, toplumların tamamına empoze edilen “popüler dünya kültürü” ile birlikte günümüz dünyasını devasa bir köy hâline getirmektedir.

Türkiye’de Millî Müzik ve Ziya Gökalp’in Millî Müzik Kurgusu

Türkiye’de Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra birçok alanda olduğu gibi müzik alanında da millileşme arayışlarına başlanmıştır. Müziğin kitleler üzerindeki etkisi çok yüksek olduğundan

dolayı, yeni kurulan ulus devletlerde de yöneticiler ve bunu tasarlayanlar için, millî müzik olgusu son derece hayatî görülmüştür. En başta millî marşlar devletler için âdeta bir bayrak görevi görmektedir. Bu bağlamda ulus devletlerin de kendi uluslarına ait bir marşları ve müzikleri olmalıdır. Millî müzik nedir? Böyle bir tasarım nasıl yapılmıştır? Türkiye’nin millî müzik serüvenine dair bir sorgulamadan önce millî müzik kavramını sorgulamak gerekmektedir.

Antikçağdan, Feodal topluma, Aydınlanma ve Devrimler çağına kadar olan süreçte aydınların, sanatçıların ve siyaset adamlarının müziğe değişik anlamlar yüklemelerinin ardında onun toplumsal bilinç üzerindeki rolü etkili olmuştur. Platon müziğin değişimiyle sitenin duvarlarının yıkılacağını söylerken aslında müziğin toplumsal ve siyasal değişimlerden ne denli etkilendiğine de işaret etmekteydi. Müziğin toplumsal işlevinin en çok test edildiği süreç 19. yüzyılda devrimler Avrupası oldu. Avrupa yeni bir siyaset ve toplum inşa ederken müzik bu sarsıcı yolculukta onun eşlikçisiydi. Müzik, önce başkaldıran kitlelerin isyanının diline, ardından da kurulan yeni düzenin kültürel sembolüne dönüştü. Beethoven yükselen devrim rüzgârının ve yeni kültürün müzikal ifadesinin en yetkin temsilcilerinden biriydi. O, devrimden etkilenmişti oysa ardılları devrimin getirdiklerinden etkileneceklerdi. Milliyetçilik bu yüzyılda Avrupa haritasını dönüştürdü. Ulusal kültürlerin, dillerin, edebiyat ve müziğin doğuşu bu yeni haritada farklı anlamlar ifade ediyordu. Müzisyenler yerelden yola çıkarak ulusal bir sanat müziği oluşturmanın yollarını arıyorlardı. Artık Wagner ne kadar Alman ise Verdi o kadar İtalyan olanın izini sürüyordu. İtalyan milliyetçiliği, Alman ya da Rus millî kimlikleri müziği bu kimlik tasarımının ayrılmaz bir parçası olarak görüyorlardı. Müzik artık sembolizmi, kullandığı temalar, içerdiği ezgi ve ritim yapılarıyla da yeni Avrupa’nın kültürel yönelimlerinin derin izlerini taşıyordu.⁵

Avrupa’da millî müzik arayışları kabaca bu şekilde seyrederken, Türkiye’de millî müzik arayışıyla birlikte, imparatorluk döneminin izlerini ta-

şımayan, ‘modern’ olma şartı ile millî olan ve hatta milletler arası olarak tasarlanan bir müzik arayışına girildi. Bu kadar özelliği bir arada taşıması beklenen millî müzik, doğal olarak birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Modernize edilerek dönüştürülen müzik nereye öykünecekti? Mesele hangi standartlara göre modernize edilecek ve burada modernliğin sembolü hangi coğrafya kabul edilip oraya göre şekil alınacaktı?

Esas olarak bu soruların cevabı yeni kurulan bir ulus devletinin kültür politikasını net bir şekilde ortaya koymaya yeterli olacaktır. Yeni kurulan bir devletin en önemli arzularından biri de muhakkak diğer devletlerce tanınmak olacaktır, fakat nasıl tanıtılacağı üzerindeki düşünceler nasıl bir millilik sorusunu gündeme getirmektedir. Diğer devletlerce kabul edilme arzusu milletler arası olma isteğini de beraberinde getirmektedir. Asıl hedef millî ve modern bir tarz benimseyerek aynı zamanda milletler arası olmaktır. Buradaki modernlik anlayışı da Avrupa merkezli oryantalist bir anlayıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk’ün fikirlerine değer verdiği ve do-

3 Hobsbawm, E. J., *1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*, Cambridge University Press New and Revised Edition, Ayrıntı yayınları, İstanbul, 1992.

4 Dieckhoff, Alain – Jaffrelot, Christophe, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek*, Cambridge University Press New and Revised Edition, 1992.

5 Işıktaş, Bilen, *Avrupa’da Devrimler Çağında Toplumsal Değişim, Kültür ve Müzik Yaşamına Dair Notlar*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015.

“

Gökalp Doğu müziğini hasta ve armoniden yoksun diye nitelendirirken, Batı müziğini gelişmiş ve ideal müzik olarak tasvir etmiştir. Bu fevkalâde oryantalist bir tutumdur. Gökalp'e göre Avrupa müziğinin armonisini barındırmayan müzik eksik ve hastadır. Avrupa'nın müziğinde kullandığı tam ve yarım sesleri doğal, çeyrek sesleri sonradan uydurulmuş sunî sesler olarak nitelendirmektedir. Şark müziğini hasta ve gayri millî, Halk müziğini kültürümüzün özü ve enteresan bir şekilde Batı müziğini yeni medeniyetimizim müziği olarak kabul etmiştir. En önemli noktalardan biri ise yeni medeniyetin müziğini de Halk ve Batı müziğinin bir araya getirmesi ile millî, modern ve uluslararası bir müziğe sahip olunacağını açıklamıştır.

”

layısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür politikalarında en büyük etkilerden birine sahip olan Ziya Gökalp, millî müziğin oluşum ve tasarlanmasında büyük bir rol oynamıştır. Gökalp, hars (kültür) ve medeniyetin tanımını şu şekilde yapmaktadır:

“Hars millidir, medeniyet beynelmiledir. Hars, yalnız bir milletin dinî, hukukî, ahlâkî, bedîî, iktisadî ve fennî hayatlarının âhenkdar bir mecmuasıdır. Medeniyet ise aynı mâmûreye dâhil birçok milletin içtimâî hayatlarının, müşterek olarak bir mecmuudur.”

Ziya Gökalp, Cumhuriyet Türkiye'sinin kültür hayatının şekillenmesinde en büyük pay sahibi olan isimlerdendir. Esasında bir müzik adamı olmayan, hatta müzik birikimi bile tartışılabilir olan Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde millî müziğe önemli bir yer verir ve detaylı bir şekilde millî müzik tasarımlarını ifade eder. Gökalp'in millî müzikte aradığı özellik, öncelikli olarak kesinlikle estetik değildir. Başlı başına ideolojik bir tasarım arzusunda olan Gökalp için önemli olan, müziğin modern ve millî oluşu ve hatta beynelmilel (uluslararası) oluşudur. Esasında Gökalp'in millî müzik üzerinde bu kadar hassas olması, yani halk üzerinde yeni bir ideoloji oturtma çabasında

olan birinin müziğe bu kadar ehemmiyet vermesi, müziğin toplum üzerindeki etkisinin ne kadar kuvvetli olduğunu gözler önüne sermektedir. Gökalp, bahsedilen eserinde millî müzik tasarısını şu şekilde ortaya koymaktadır:

“Avrupa müzikisi girmeden evvel, memleketimizde iki müzik vardı: Bunlardan biri Farabî tarafından Bizans'tan alınan şark müzikisi, diğeri eski Türk müzikisinin devamı olan halk melodilerinden ibaretti.

Şark müzikisi de garp müzikisi gibi eski Yunan müzikisinden doğmuştur. Eski Yunanlılar, halk, melodilerinde bulunan tam ve yarım sesleri kâfi görmeyerek, bunlara dörtte bir, sekizde bir, on altıda bir sesleri ilâve etmişler ve bu seslere (çeyrek sesler) nâmını vermişlerdi. Çeyrek sesler tabîî değildi; suniydi. Bundan dolayıdır ki hiçbir milletin halk melodilerinde çeyrek seslere tesadüf edilmez. Binaenaleyh, Yunan müzikisi gayr-i tabîî seslere istinat eden bir sunî müzik idi. Bundan başka, hayatta yeknesaklık olmadığı hâlde, Yunan müzikisinde aynı melodinin tekerrüründen ibaret olan üzücü bir yeknesaklık vardı.

Kurûn-ı vusta Avrupa'sında teşekkül eden opera müessesesi, Yunan müzikisindeki bu iki nakîsayı izâle etti. Çeyrek sesler, operaya uymuyordu. Bundan başka, opera bestekârları ve oyuncularını halktan oldukları için çeyrek sesleri bir türlü anlayamıyorlardı. Bu sebeplerin tesiriyle, garbın operası, garp müzikisinden çeyrek sesleri tard etti. Aynı zamanda, opera, duyguların, heyecanların, ihtirasların tevâlisinden ibaret bulunduğundan, armoniyi ilâve ederek, garp müzikisinin doğmasına sebep oldu. Şark müzikisine gelince, bu tamamıyla eski hâlinde kaldı. Bir taraftan çeyrek sesleri muhafaza ediyordu, diğer cihetten armoniden hâlâ mahrum bulunuyordu. Farabî tarafından Arapçaya nakil olunduktan sonra bu hasta müzik sarayların rağbetiyle Acemceye ve Osmanlıcaya da nakil olunmuşlardı. Diğer taraftan Ortodoks ve Ermeni, Keldani, Süryani kiliseleriyle Yahudi hahamhânesi de bu müziği Bizans'tan almışlardı. Osmanlı memleketinde, bütün Osmanlı unsurlarını birleştiren yegâne müessese olduğu için, buna (Osmanlı ittihâd-ı anasır-ı müzikisi) nâmını vermek de gerçekten çok münâsipti.

Bugün, işte şu üç müzikinin karşısındayız: Şark müzikisi, garp müzikisi, halk müzikisi.

Acaba bunlardan hangisi, bizim için millidir? Şark müzikisinin hem hasta hem de gayr-ı millî olduğunu gördük. Halk müzikisi harsımızın, garp müzikisi de yeni medeniyetimizin müzikleri olduğu için, her ikisi de bize yabancı değildir. O hâlde, millî müzikimiz, memleketimizdeki halk müzikisiyle garp müzikisinin imtizâcından doğacaktır. Halk müzikimiz, bize birçok melodiler vermiştir. Bunları toplar ve garp müzikisi usûlünce (armonize) edersek hem millî hem de Avrupaî bir müziğe mâlik oluruz. Bu vazifeyi ifa edecek olanlar arasında Türk Ocaklarının müzik heyetleri de dâhildir. İşte Türkçülüğün müzik sahasındaki programı esas itibarıyla bundan ibaret olup, bundan ötesi millî müzikârlarımıza âittir.”⁶

Gökalp Doğu müziğini hasta ve armoniden yoksun diye nitelendirirken, Batı müziğini gelişmiş ve ideal müzik olarak tasvir etmiştir. Bu fevkalâde oryantalist bir tutumdur. Gökalp'e göre Avrupa müziğinin armonisini barındırmayan müzik eksik ve hastadır. Avrupa'nın müziğinde kullandığı tam ve yarım sesleri doğal, çeyrek sesleri sonradan uydurulmuş sunî sesler olarak nitelendirmektedir. Şark müziğini hasta ve gayri millî, Halk müziğini kültürümüzün özü ve enteresan bir şekilde Batı müziğini yeni medeniyetimizim müziği olarak kabul etmiştir. En önemli noktalardan biri ise yeni medeniyetin müziğini de Halk ve Batı müziğinin bir araya getirmesi ile millî, modern ve uluslararası bir müziğe sahip olunacağını açıklamıştır. Ziya Gökalp bu tasarısıyla **self oryantalizm** örneği sergilemektedir. Yani Doğulu bir toplum olan kendi toplumunu, modernize ederek, başka bir şekilde modernize edilmiş bir Doğu toplumu olarak Avrupa'ya gösterme ve kabul ettirme çabası içindedir.

Bu bakış açısı ekseninde Gökalp, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde var olan müzik türlerini üç ana başlık altında toplarken. Şark müzikisi, Garp müzikisi ve Halk müzikisi diye nitelendirdiği üç farklı müzik tespitinde bulunmuştur. Yeni ve “modern” millî müzik tasarısında tamamen dışarıda bırakıp

⁶ Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976.

yok saydığı ve “Şark Müziği” olarak nitelendirdiği müzik, bugün bilinen ismiyle Türk Sanat Müziğidir. Neredeyse yüzyıl sonra bugün geldiğimiz noktada Avrupa Müziği eğitimi veren konservatuarlarla beraber devlet bünyesindeki Türk Müziği konservatuarlarının sayısı giderek artmakta ve Gökalp'in tasarısı ile uyuşmayan bir müzik eğitimi ile müzisyen ve akademisyen yetiştirmekte olup, buradan yetişen müzisyenler yine devlet bünyesindeki koro ve müzik kurumlarında Türk Müziği icra etmektedir. Bu konservatuarların açılma konusu ve Türk Müziğinin cumhuriyeten günümüze kadar geçirdiği süreç başlı başına bir çalışma konusudur. Bugün gelinen noktada Gökalp'in “millî müzik” tasarısına aykırı bir müzik ve genel itibarıyla kültür politikasının izlendiği aşıkardır. Kültür Bakanlığına bağlı korolar ve TRT gibi Türk Müziği icra eden kurumlarda, bugün kısıtlama veya yok sayma olmaksızın iki ayrı tasnif altında (Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği) devlet himâyesinde icra edilip hak ettiği itibarı görmektedir. Bununla birlikte Devlet Opera ve Balesi ile beraber senfoni orkestraları Gökalp'in ifadesi ile “Garp Müziği”, bir başka ifadeyle Avrupa Müziği icra eden kurumlar da Kültür Bakanlığına bağlı olarak devlet himâyesinde varlıklarını sürdürmektedirler.

KAYNAKÇA

1. Anderson, B., *Hayali Cemaatler*, Fransızca Basımı: Editions la decouverte, Paris, Türkçe basım: Metris yayınları, İstanbul, 1990.
2. Ayverdi İ., Kubbealtı Lugatı, “Ulus” ve “Millet” maddeleri, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2005.
3. Dieckhoff, Alain-Jaffrelot, Christophe, 1992, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek*, Cambridge University Press New and Revised Edition, Türkçe basım: İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
4. Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Hazırlayan: Mehmet Kaplan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976.
5. Hobsbawn, E. J., *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*, Cambridge University Press New and Revised Edition, Ayrıntı Yayınları, 1992 basımından çevrilmiştir, İstanbul.
6. Işıktaş, Bilen, *Avrupa'da Devrimler Çağında Toplumsal Değişim, Kültür ve Müzik Yaşamına Dair Notlar*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, İstanbul, 2015.
7. Öztürk, Okan Murat, *İdeolojik ve Siyasal Bir Proje Olarak Musiki Muallim Mektebi*, Cumhuriyetin Müzik Serüveni 90. Yıl Kongresi, Afyonkarahisar, 2014.

Şeyh Hamdullah Efendi'nin Osmanlı Hat Sanatına Katkıları

Zeynep Duygu ENSAROĞLU*

Hat sanatı güzel yazı yazma sanatı olup başta Kur'an-ı Kerim'i yazmak için kullanılırken daha sonra mimaride, kitabelerde, süsleme unsuru olarak çeşitli alanlara sirayet etmiştir. Osmanlı hat ekolünün kurucusu olarak kabul gören kişi Şeyh Hamdullah Efendi'dir. Bu sanat Osmanlı döneminde usta çırak ilişkisinde öğrenilerek nesilden nesle aktarılmıştır.¹ Hat ilk olarak küfi

sanatı sistemli bir şekilde geliştirmiştir.³ Osmanlı döneminde hat eğitimi almak isteyen birisi hocasından çalışmak üzere aldığı numune yazıyı tekrarlayarak yazar ve buna "meşk etmek" denilir. Öğrenci hocasının ona verdiği yazıyı aynı şekilde birebir ölçüleri yakalayanaya kadar tekrar ederek yazar. Hocasının verdiği her yazıyı doğru bir şekilde yazarak geçen öğrenci en sonunda hocasından

icazet alır. İcazet almış bir hattat artık eserlerinin altına ketebe denilen imza atma yetkisine sahip olur ve böylece Osmanlıda hat sanatı disiplinli bir eğitimle devam eder.⁴

Osmanlı döneminde hat sanatı, sanata düşkün olan padişahlar sayesinde sarayın verdiği destekle büyük ilgi görmüş, hat eğitimi için vakıflar oluşturulmuştur. Hat eğitimi için Topkapı Sarayı Enderun Mektebi, Muzika-i Humayun, Galata Sarayı gibi kurumlarda hat sanatının önde gelen üstatları eğitimler vermişlerdir.⁵ Günümüze değin devam

eden bir ekolün kurucusu olan Şeyh Hamdullah Efendi'nin ortaya çıkardığı klasik üslup yetiştirdiği talebelere ve daha sonraki üstatlar tarafından kabul görebilmiştir.

Hat sanatıyla ilgili kısa bir bilgi verdikten sonra makalemize isim veren Şeyh Hamdullah Efendi'yi tanımakla devam edelim. Amasyalı Sarıkadızedeler ailesine mensup Sühreverdiyye şeyhi olan Mustafa Dede'nin oğlu olan Hamdullah Efendi, Amasya'nın Eslem Hatun Mahallesi'nde doğmuştur.⁶ Hamdullah Efendi'nin doğum tarihiyle ilgili kaynaklardan net bir tarih alamamakla birlikte, Ekrem Hakkı Ayverdi ile Osman Fevzi Olcay'a göre hattat 1426-1430 yılları arasında ve Müstakimzade Hamdullah Efendi'ye göre 1436 yılında dünyaya gelmiştir. Rivayetlere göre babasının veya dedesinin Buhara'dan Amasya'ya göç ederek gelen erenlerden olduğu söylenir. Hamdullah Efendi Hatib Kasım Efendi'den dini ve edebi ilimleri, Hayreddin Mar'aşi'den de hat sanatını öğrenerek icazet almıştır. Hilafeti ise babası Şeyh Mustafa Dede'nin yanında seyrüsulukünü tamamlayarak almıştır.⁷

Hamdullah Efendi'nin doğduğu Amasya şehri ise özellikle Osmanlı döneminde şehzadelerin sancağa çıktığı şehir olmasından dolayı "Şehzadeler Şehri" adıyla ünlenmiş, sanat ve kültür faaliyetleri açısından zengin bir merkezdir. Sanat ve kültüre büyük ilgisi olup Fars, Arap ve Türk edebiyatlarına hâkim ve musiki bilgisi beste yapmaya yetecek kadar iyi olan II. Bayezid (1447-1512) bu şehre valilik yapmış ilk şehzadedir.⁸ Amasyalı Hamdullah Efendi'nin Şehzade II. Bayezid ile bu şehirde tanışarak onun hizmetine girmesi hat sanatında büyük gelişmelere imza atmasının belki de başlangıcı olacaktır. Hamdullah Efendi daha II. Bayezid Amasya'da şehzadeyken, Hamdullah Efendi'nin babası Şeyh Mustafa Dede'nin sohbet meclislerinde şehzade ile tanışmış ve dostluğunu kazanmıştır.⁹ II. Bayezid, Hamdullah Efendi'yi henüz şehzade iken kendisine hoca tayin etmiştir. II. Bayezid için

Hamdullah Efendi yazısını yazarken onun mürekkep hokkasını elinde tutacak kadar hürmet gösterirdi denilmektedir.¹⁰

II. Bayezid tahta çıktığı zaman padişah davetiyle Hamdullah Efendi eşi, kızı ve onun gibi hattat olan oğluyla birlikte İstanbul'a gitmiş ve sarayda görevlendirilmiştir.¹¹ Hamdullah Efendi'ye sarayda katiplik görevi ile hizmetlilere muallimlik yapması görevi verilmiştir. Sultan Bayezid dönemi sarayda hizmete başlayan Şeyh Hamdullah, Yavuz Sultan Selim (1470-1520) tahta çıkana kadar sarayda kalarak hizmette bulunmuştur.¹² Padişahın hizmetine girdikten sonra Hamdullah Efendi'ye bir tane payitahtta Harem Dairesinin etrafında bir tane de Edirne Sarayı'nda, hattatların atölye olarak kullandıkları oda olan meşkhane tahsis edilmiştir. Üsküdar'dan iki köy de arpalık olarak tahsis edilmiştir.¹³

Hamdullah Efendi Fatih Sultan Mehmed (1432-1481) devrinden başlayarak Kanuni Sultan Süleyman (1494-1566) devrine kadar devlet erkânı ve saray için birçok eser hazırlamıştır. Günümüzde Şeyh Hamdullah'ın yazdığı 47 adet Kur'an-ı Kerim tespit edilmiştir.¹⁴ Şeyh Hamdullah tarafından yazılmaya başlanıp tamamlanamayan önemli bir Kur'an-ı Kerim yazması İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunmaktadır. Bu eser Şeyh Hamdullah'ın hat sanatını ulaşılabilecek en yüksek mertebeye çıkardığının bir kanıtı maiyetindedir. Eser Şeyh Hamdullah tarafından yazılmaya başlanmış fakat tamamlanamamıştır. Üzerinden tam 350 sene geçtikten sonra 19. yüzyılda devrin başarılı hattatlarından Yahya Hilmi Efendi (1833-1907) tarafından tamamlanmıştır. Yahya Efendi'nin ta-

6 Muhiittin Serin, "Hamdullah Efendi, Şeyh", **TDV İslam Ansiklopedisi**, s. 449

7 Muhiittin Serin, **a.g.e.**, s. 449

8 Hilal Kazan, "Şeyh Hamdullah ve Neslinin İstinsah Ettiği Mushaflar (XVI. Asırda Arşiv Belgeleri Çerçevesinde)", **Osmanlı'dan Günümüze Hüsn-i Hat Sempozyum Bildiri Metinleri**, 2013, s. 251

9 Muhiittin Serin, **a.g.e.**, s. 449

10 Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 387

11 Muhiittin Serin, **a.g.e.**, s. 450

12 Hilal Kazan, **a.g.e.**, s. 251

13 Muhiittin Serin, **a.g.e.**, s. 450

14 Nuray Gökdoğan, "Ankara Milli Kütüphanesi'nde Bulunan Şeyh Hamdullah'a Ait Bir Kur'an-ı Kerim", **Akdeniz Sanat Dergisi**, 2012, s.136

1 Mehmet Memiş, "Osmanlıda Hat Sanatını Zirveye Çıkaran Eğitim Yöntemi: Meşk ve İcazet Geleneği", **Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018, s. 7

2 Uğur Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Hat Sanatı", **Osmanlı İstanbulu I: I. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri**, 2013, s. 475

3 Mehmet Memiş, **a.g.e.**, s. 57

4 **a.g.e.**, s. 53

5 **a.g.e.**, s. 56

mamladığı Mushaf (Kur'an-ı Kerim) aradan geçen 350 yıl içerisinde Hamdullah Efendinin klasik hat ekolünün hâlâ kusursuz bir şekilde devam ettiğinin önemli bir göstergesidir.¹⁵

Hamdullah Efendi en güzel eserlerini sarayda bulunduğu görev sırasında ortaya çıkarmıştır. Sarayda eserlerini çıkartırken kullandığı unvan "Kâtibü's-Sultan Bayezid Han" olmuştur.¹⁶

Hamdullah Efendi'nin eserleri incelendiği vakit bunları iki döneme ayırmak mümkündür. İlki Amasya'da bulunduğu vakit ortaya çıkardığı erken dönem eserleri, ikincisi ise sarayda hizmete başlayıp Osmanlı hat ekolünü ortaya çıkardıktan sonra verdiği klasik üslûba bağlı eserleridir. Sultan Bayezid vefat ettikten sonra Şeyh Hamdullah sekiz sene süreyle inzivaya çekilmiştir. I. Selim'in padişahlık yaptığı dönem, Hamdullah Efendi vaktini talebe yetiştirmeye ve takipçisi olan müritlerini irşad etmeye ayırmıştır. Kanuni dönemindeyse Hamdullah Efendi çok yaşlanmıştır. Bu konuyla ilgili kaynaklardan öğrendiğimiz hikâye şu yöndedir:

"Kanuni hürmet göstererek Şeyh Hamdullah'ı saraya davet eder ve ondan kendisi için bir mushaf yazmasını ister fakat Hamdullah Efendi padişaha artık yaşlandığı için bu görevi hattat Muhyiddin Amasi'ye vermesini tavsiye eder. Bunun üzerine Kanuni, Şeyh Hamdullah'tan hayır duası ister ve ona bir samur kürk hediye ederek uğurlar."¹⁷ Bahsi geçen bu hadiseden birkaç ay sonra Şeyh Hamdullah vefat etmiştir.

Hamdullah Efendi'nin Osmanlı Hat Ekolünü ortaya çıkarmasıyla ilgili kaynaklarda anlatılan hadise şu şekildedir:

"II. Bayezid'in bir gün hocasına Arap diyarında ve Acem diyarında olmayan, bize has bir yazı yazabilmek mümkün müdür? diye sorması üzerine Hamdullah Efendi kırk gün boyunca kimse ile iletişim kurmadan çalışarak altı yeni yazı üslubu,

"Aklam-ı Sitte"yi ortaya çıkarmıştır."¹⁸ Bu yeni üslubun tahminen 1485 senesinde Hamdullah Efendi tarafından ortaya çıkarıldığı bilinmektedir.¹⁹ Aklam-ı Sitte altı farklı yazı türü olup ikiye gruplar halinde sülüs-nesih, muhakkak-reyhani, tevki-rika olarak sıralanabilir.²⁰ Bu yazı stillerinden sülüs, muhakkak ve tevki ağız genişliği 2 mm civarında, nesih, reyhani, rika ise ağız genişliği yaklaşık 1 mm civarındaki kamış kalemlerle yazılırlar.²¹ Muhakkak ile reyhani, tevki ile rika yazı stilleri birbirine çok benzerler.²²

Şimdi Aklam-ı Sitteyi oluşturan hat yazı stillerini tek tek ele alalım. **Muhakkak:** Muntazam ve muhkem anlamlarından meydana gelmektedir. Bu yazı stilinde harfler sülüsle kıyasarsak daha büyük olur. Çanaklı olarak tabir edilen "sin, fe, kaf, nun" gibi harfler bu yazı stilinde sola doğru uzatılarak yazılır ve dönüşleri daha köşeli olur. Satır halinde yazılan muhakkakta harfler ve kelimeler açıkça okunur, girift özellik göstermez.²³ **Reyhani:** Bu yazı stili yazım kuralları itibarıyla muhakkak ile aynı olup onun daha küçük ölçekli yazımıdır. Muhakkak ve reyhani nesih ve sülüs ile birlikte sıklıkla hayatın her alanında özellikle de Kur'an-ı Kerim'in yazımında kullanılırken 16. yüzyıldan sonra bütün İslam ülkelerinde kullanımı bırakılmıştır. Bunun sebebi olarak yazı stilindeki büyüklük düşünülmektedir.²⁴ **Sülüs:** Muhakkak ve Reyhaniye göre daha küçük ölçekli yazılıp, daha yumuşak hatlara sahip olan ve özellikle çanaklı harflerde bir derinlik ve boydan kısalık görülen yazı stildir. Sülüs kitap başlıklarının, kitabelerin ve kıt'aların yazılmasından sıklıkla kullanılmış olup günümüzde bütün İslam ülkelerinde geçerliliğini korumaktadır.²⁵ (F4-F5) **Nesih:** Nesih için sülüs yazı stilinin küçüğü diyebiliriz. Günümüzde bütün İslam ülkelerinde kullanılan bu yazı stilinin kelime anlamı ortadan kaldırmak, iptal etmektir. Kitap yazılımlarında nesih diğer stillerden daha fazla yer alır. Bu isimle anılmasının sebebi de ya-

18 Oktay Aslanapa, a.g.e., s.387

19 Uğur Derman, a.g.e., s.480

20 a.g.e., s. 476

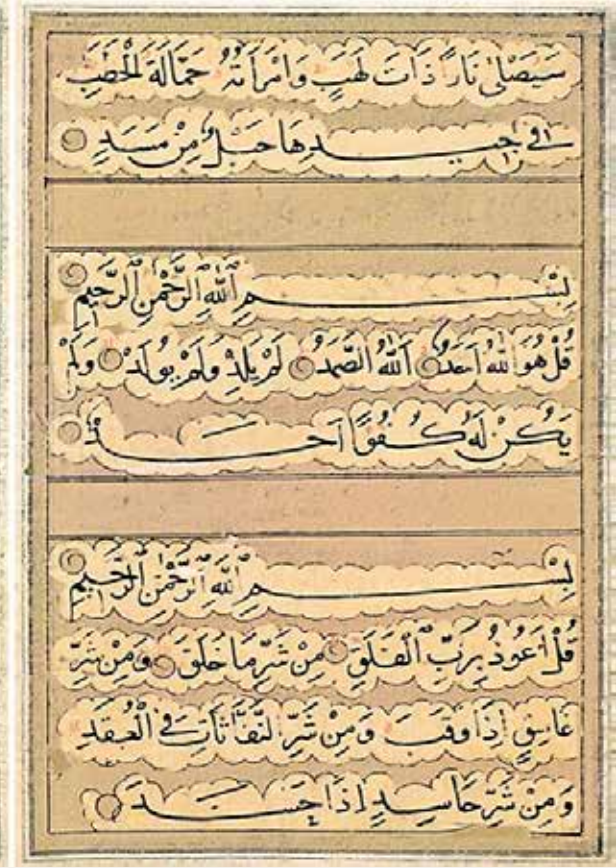
21 a.g.e., s. 476

22 a.g.e., s. 476

23 Hattın Çelebisi Hasan Çelebi, 2017, s.17

24 a.g.e., s.17

25 a.g.e., s.17

zımlarda diğer stillere göre daha fazla kullanılarak onları hükümsüz bıraktığından kaynaklanmaktadır.²⁶ (F3) **Tevki:** Sülüsün yazım kurallarının uygulandığı tevki yazı stili, sülüsten daha küçük ölçekli yazılıp en karakteristik özelliği birbirine bağlanamayan harflerinde birleşebilmesidir. Halife ve vezir mektuplarının yazımında eskiden tevki kullanılırdı. Aynı zamanda padişah buyruklarının üzerine çekilen nişana da tevki denilir. Tevki genellikle vakıf işlerinde tercih edilip kullanılan bir yazıdır.²⁷ **Rika:** Osmanlı Türklerinin ortaya çıkardığı bir yazı türüdür. Saray yazışmalarında doğan bu yazı stili günlük yazışma ve mektuplarda kullanılmıştır. Oldukça küçük ölçeklidir.²⁸

Böylelikle hat sanatından kullanılan yazı stillerinden kısaca bahsettikten sonra biraz da Şeyh Hamdullah Efendi'nin Osmanlı hat ekolünü oluşturmadan önce İslam dünyasında kullanılan hat sanatının özellikleri ve ortaya çıkışından bahsedelim. Sülüs ve nesih yazısından önce küfi yazı kullanılmaktaydı. Hicretin ilk yıllarında kullanılan küfi

26 a.g.e., s.17

27 a.g.e., s.17-18

28 a.g.e., s.18

yazı 16. yüzyıla gelindiğinde terkedilmiş ve yerini daha sonra sülüsün temellerini oluşturacak olan nesih bırakmıştır. Küfi yazımın Kufe şehriden çıktığı düşünülmektedir.²⁹(F2)

Türklerin 10. yüzyılda İslam dinini benimseyip Arap harflerini kullanmaya başlamaları ile yazıya estetik bir değer katılmıştır. Türklerin Arap alfabesini kullanmaya başladıktan sonra yazıya estetik kazandırma becerileri belki de daha önce kullandıkları Uygur alfabesinin de sanatsal yazıma müsait olan stilinden kaynaklı olabilir. Türkler tarafından kullanılan en eski hat örnekleri Selçuklular dönemine denk gelmekte olup küfi yazıda örnekler karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Selçukluları ise kitap yazımlarında küfi yazıyı tamamen terk ederek sadece yapıların kitabelerinde bitkisel ve geometrik bezemelerle ve nadiren kitap kapaklarında kullanmayı tercih etmişlerdir.³⁰ En güzel örneklerini Mardin yöresinde görebileceğimiz Selçuklu ve Beylikler dönemi mimarilerinde karşımıza çıkan bir de satrançlı küfi yazısı vardır ki bu

29 Oktay Aslanapa, a.g.e., s. 386

30 Uğur Derman, a.g.e., s. 475

15 Süleyman Berk, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kur'an Koleksiyonundan Nadir Bir Mushaf: "Hattat Şeyh Hamdullah Efendi'nin 350 Yıl Sonra Tamamlanan Mushafı", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2016, s.141

16 Muhittin Serin, a.g.e., s. 450

17 Muhittin Serin, a.g.e., s. 450

yazı için kaynaklarda “bennai” ve “ma’kili” adları da kullanılmıştır.³¹ (F-6)

İstanbul’un fethine kadar geçen sürede Beyliklerde ve Osmanlı’nın ilk yıllarında karşımıza çıkan hat örnekleri genellikle Abbasilerin Bağdat şehrindeki üstadlarının geliştirdiği ve kullandığı hat yazılarının birer taklidi olmaktan öteye gidememiştir. Kur’an-ı Kerim’in sanatlı bir yazıyla yazılması, İstanbul’da Türkler tarafından gerçekleştirilmiştir ki bunda büyük rolü ve emeği olan kişi İstanbul’a gelerek Osmanlı Hat Ekolünü ortaya çıkaran Şeyh Hamdullah Efendi’dir. Yazıya estetik değerler kazandırılarak hat sanatını oluşturanın Türkler olduğunu Avrupa’da Hammer ve Cl. Huart duyurmuştur.³² Hamdullah Efendi’den evvelce Türk hattat Amasyalı Yakut, ucu eğri kesilmiş kamyş ve mürrekkep kullanarak altı cins yazı şeklini 13. yüzyılın ortalarında şekillendirmişti ve Hamdullah Efendi hattı öğrendiği vakitler kullanılan yazı Yakut üslubuydu. Yakut’un ortaya çıkardığı yazım stillerinden Osmanlı zevkine en çok uyan nesih ve sülüs

olup bu iki stil Hamdullah Efendi’nin ortaya çıkaracağı ekolün zeminini oluşturmuştur.³³

Şeyh Hamdullah’ın yetiştirdiği hattatlar arasından 43 tanesi tespit edilebilmiştir. Bunlar başta oğlu Mustafa Dede ve torunları Derviş Mehmed, Muslihiddin, Ahmed, Hamza ve Hamdi olmakla birlikte, damadı Şükrullah Halife ve onun oğlu Pir Mehmed b. Şükrullah iyi hattatlardır. Damadının ve oğlunun torunları ile de ailenin üçüncü kuşak hattatları yetişerek Şeyh Hamdullah’ın zürriyeti devam etmiştir.³⁴

1520 senesinde vefat eden Şeyh Hamdullah’ın cenaze namazı Ayasofya Camii’nde, Şeyhülislam Zenbilli Ali Efendi tarafından kıldırılmıştır. Merhumun naaşı vasiyeti üzerine Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı’na defnedilmiştir. Zaman içerisinde vefat eden birçok hattat Şeyh Hamdullah Efendi’nin mezarının çevresine defnedilmiş ve burası zamanla “Şeyh Sofrası” adını almıştır.³⁵

Umuyoruz ki bu makale hat sanatı ile ilgilenen kişilerin merakını cezbeder ve çağımızda bir yandan gelişirken bir yandan da hayatımızın her alanına intikal eden yeni nesil teknolojiye bağlı olarak değişen sanat ve zanaat algısından dolayı kaybolma endişesi duyulan bu Türk İslam sanatına ışık tutar.

Kaynaklar:

BERK, Süleyman, “Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kur’an Koleksiyonundan Nadir Bir Mushaf: “Hattat Şeyh Hamdullah Efendi’nin 350 Yıl Sonra Tamamlanan Mushafı”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016.

DERMAN, Uğur, “Osmanlı İstanbul’unda Hat Sanatı”, *Osmanlı İstanbulu I: I.Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri*, 2013.

GÖKDOĞAN, Nuray, “Ankara Milli Kütüphane’de Bulunan Şeyh Hamdullah’a Ait Bir Kur’an-ı Kerim”, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 2012.

HATTIN ÇELEBİSİ HASAN ÇELEBİ, Yeditepe Yayınevi: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017.

KAZAN, Hilal, “Şeyh Hamdullah ve Neslinin İstinsah Ettiği Mushaflar (XVI. Asırda Arşiv Belgeleri Çerçevesinde)”, *Osmanlı’dan Günümüze Hüsni Hat Sempozyum Bildiri Metinleri*, 2013.

MEMİŞ, Mehmet, “Osmanlı’da Hat Sanatını Zirveye Çıkaran Eğitim Yöntemi: Meşk ve İcazet Geleneği”, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018.

SERİN, Muhittin, “Hamdullah Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*.

33 Uğur Derman, a.g.e., s. 480

34 Hilal Kazan, a.g.e., s. 253

35 Muhittin Serin, a.g.e., s. 450

SÂMIHA AYVERDİ’NİN COĞRAFYASI: BİR TOPONOMİK ANALİZ DENEMESİ

Selinnaz ÇOBAN*

Her sabah uyandığımızda gördüğümüz bir mavilik, gökyüzü diye tabir ettiğimiz o koca boşluk. Yalnızca başımızı eğdiğimizde fark ettiğimiz o kahverengi toprak. Sıcaktan bunaldığımızda yanına gittiğimiz koca gövdeli ağaçlar. Hepsı basit bir anlam aslında bizler için. Oysa ne seneler sığdırıyor bir ağaç gövdesine, ne insanlar barındırıyor toprak; ne dualar saklı o gökte... Gökyüzünün şahit olduğu koca bir geçmiş, toprağın altında kalan veyahut üstünde süregelen bir medeniyet...

Medeniyetler kurulduğu yerlere göre adlandırılır, anlaşmalar imzalandığı yerin adını taşır asırlarca ... Peki yerler isimlerini nereden alır, kimden alır, nasıl alır?

Ad ve adlandırma insanoğluna yaratılışı ile birlikte verilmiş ilahî bir bilgidir. Dil dediğimiz mucizevî yapı bu ilahî bilgi temeli üzerinde yükselir. Dil ise kâinatı adlandırarak birbirinden ayırır, biçimlendirir, sıraya

koyar, düzenler, yeniden kurar ve insana açar. Bu sayede adlandırılan her kişi, her nesne, her eylem görünür olur. Yani adlandırmak bir anlamda var etmektir. Yaşadığı çevrenin gerek coğrafi gerek sosyolojik olarak insan üzerindeki etkisi

ve bu şartlar içinde kendini gerçekleştiren insanın, yaşadığı çevreyi etkilemesi birçok açıdan incelenmeye değer konuları ortaya koyar. İşte bu birbiri içine geçmiş alanların kesişim noktasında bulunan yer adları bilimi, toponomi, yalnızca dilbilimin konusu olarak kalmamış; tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji gibi pek çok bilim dalının ilgilendiği bir alan olmuştur.¹

Toponomiyi kullanan bilim dallarından bir tanesi de şüphesiz ki edebiyattır. Her yazar kahramanını bir coğrafyaya yerleştirir ve kahramanının duygularını, yaşayışını, tavırlarını

1 Aysun GÜNDÜZ ÖNAL, Mustafa ŞENEL, “Yer Adları (Toponimi) Açısından Divanü Lügati’t Türk”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 32/32, s. 64-74, Aralık 2016.

* Sâmiha Ayverdi Anadolu Lisesi 2020 mezunudur. Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği bölümü hazırlık sınıfı öğrencisidir.

ni bu coğrafyaya göre şekillendirir. Bu düşünceden hareketle Sâmiha Ayverdi Anadolu Lisesi olarak “Her yazarın bir coğrafyası vardır.” sloganıyla yola koyulduk. Bu kapsamda kitaplarını âdetâ tarihe not düşmek; tarihi kayıt altına almak, bugüne taşımak ister gibi yazan ve yer adlarına özel bir önem veren Sâmiha Ayverdi’yi projemiz için uygun görenek eserlerini incelemeye başladık. Eserlerinin tamamına yakınında geniş bir coğrafyaya yer veren yazar, yer adlarını “toprağın dili” olarak nitelemiştir. Yer adlarında tarihin, kültürün izlerini süren bir coğrafi alanın vatanlaştırılmasının izlerini doğrulayan toponomi araştırmacılarını doğrularcasına eserlerinde ısrarla yer adlarını kullanmıştır.

Çalışmada Ayverdi’nin 41 eseri (42 kitap) taranmış olup bu eserler; yer adı taramasına uygunluğu, türü, yazarın sadece kendine ait olması ve çalışmanın sınırlandırılması gibi kıstaslar göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Bu taramanın sonucunda yazarın eserlerinde 1863 farklı başlıkta 16.838 yer adı tespit edilmiştir. Bu yer adlarının 5547 tanesi şehir adı/ şehir kapsamına girerken 3248 tanesi idariel adı/ülke, 1807 tanesi kentlik adı/sem ve 1235 tanesi idariel adı/bölge kapsamına girmektedir.

Sâmiha Ayverdi’nin eserlerinde zengin bir dil malzemesi bulunmaktaydı. Bu sebeple yer adları tespit edilirken ve sınıflandırılırken çeşitli zorluklarla karşılaşıldı. Bu durumlarda mümkün olduğu

kadar tutarlı bir yaklaşım sergilenmeye çalışılsa da çalışmanın hacmi ve taramaların farklı öğrenciler tarafından yapılması sebebiyle çalışmamız hata payını da barındırmaktadır. Ancak elde edilen verinin, Sâmiha Ayverdi’nin eserlerinde yer adları hakkında genel bir değerlendirme yapmak ve sınıflandırıp listeleyebilmek adına, yeterli örneklem niteliğini taşıdığı düşünülmektedir.

Ayverdi’nin eserlerinde ilk bakışta öne çıkan tarih gibi görünse de aslında o, hem romanlarında hem fikrî yazılarında geniş bir coğrafi alana eğilir ve çeşitli meseleler etrafında değişik coğrafyaları yazılarına taşır. Şunu ifade etmek gerekir ki, Sâmiha Ayverdi’de coğrafya sadece biyolojik tecrübe, hayatı şekillendiren mekândan ibaret değildir. O, coğrafyayı bir medeniyet unsuru olarak görmekte, bir anlam yüklemekte ve okuyucuya vermek istediği mesajın bir parçası hâline getirmektedir.

“Medeniyet kurucu zihniyetimizi, arkeolojik olmaktan çıkararak kurucu niteliğine tekrar kavuşturmanın kaynaklarını vermesi bakımından kritik anlam ve öneme sahip olan Sâmiha Ayverdi” de coğrafya, kimlik kurucu bir değer taşımaktadır. Sâmiha Ayverdi’de, tarih gibi coğrafyanın da ele alınışını incelemek, aynı zamanda medeniyet tasavvurunun izini takip etmektir. Çünkü onun üzerinde durduğu coğrafya; tarih, kültür ve me-

deniyet noktasında bir kimliğe ve bütünlüğe sahip bir medeniyet coğrafyasıdır.

Yazar, kaybolan medeniyet değerlerine ait, hafızasında ne varsa kayıt altına almayı “cemiyetin hayat ve devam gücüne güç katmak”, “ödenmez bir borcun ve mes’ud bir vazifenin ta kendisi” olarak görmektedir. İşte bu sebeptendir ki Sâmiha Ayverdi’de coğrafi yer adlarının en çok geçtiği eser türü hatıratlardır.

Ayverdi’nin eserlerindeki yer adlarının %65,6’sı Osmanlı coğrafyasına, %34,4’ü diğer coğrafyalara aittir. Bu sayısal veriler bize Sâmiha Ayverdi’nin seçtiği coğrafyanın, Osmanlı coğrafyası olduğunu göstermektedir. Neredeyse bütün Osmanlı haritası onun eserlerinde yer bulmuştur. Yazarın Osmanlı coğrafyası içinden seçtiği mekânlar da ayrıca dik-kate değer bir çerçeve çizmektedir. Ancak Ayverdi’nin asıl yapmak istediği; bize bu coğrafyanın ruhunu anlama yolunu açmaktır. Bunun yolu ise İstanbul’u anlamaktan geçmektedir. Çünkü, Sâmiha Ayverdi’de coğrafyanın ruhu da kalbi de İstanbul’dur. O, İstanbul’u Türk kültür ve medeniyetinin en üst seviyedeki merkezi olarak görür.

Ayverdi için İstanbul, insanın ve toplumun saadetini esas almış, her yönüyle incelmış, estetik bir değer kazanmış bir kültür ve medeniyetin hem zirvesini hem merkezini temsil etmektedir. O, bunu “İstanbul Medeniyeti” diye adlandırırken şehre müstakil bir şahsiyet vermektedir. İstanbul medeniyetini hem bütün olarak ele almakta hem de en ince ayrıntısına kadar bütün unsurlarını tespit ederek, bu medeniyetin bütün unsurlarının dökümünü yapmaktadır. Nitekim Sâmiha Ayverdi’nin taranan eserlerinde geçen kullanım sıklığı en yüksek kelime “İstanbul”dur.

Ayverdi’nin İstanbul’unda ilk sırada anlattıkları Boğaziçi, Çamlıca ve Şehzadebaşı’dır. Sâmiha Ayverdi’de Boğaziçi, Türk İstanbul’u temsil eden bir medeniyet merkezi, Şehzadebaşı ve Çamlıca da çocukluğunun geçtiği muhitler olarak hem hayat hem de kültür coğrafyasının parçalarıdır. Gerek “İstanbul” kelimesi özelinde, gerekse İstanbul’a ait kullanımların oranı Sâmiha Ayverdi için yaygın olarak kullanılan “İstanbul yazarı” nitelemesi-

ni çok açık bir şekilde onaylamaktadır. Ancak bu noktada yazarın İstanbul’a yüklediği anlam değeri açısından bakıldığında, Sâmiha Ayverdi’nin bir medeniyet yazarı olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Yazarın seçtiği dile getirilmesi kadar, bütün bu coğrafi ufkun aynı merkezi düşünce etrafında şekillenmesinin işaret ettiği kavram, Halk-ı Cedid’dir.

“Ölmek, dirilmek, eskimek, yenilenmek kıyametin bir tür lüsüdür. Onun için gözleri gönüllerine açık olanlar, ‘halk-ı cedid’i her an görür ve yaratılış âleminin her lâhza bir başka libâsa bürünüp bir günâ boy gösterişini seyrederekler.

Tabiat ve beşeriyet kayıtlarının kulluğundan yakasını kurtarmış olanlar için bu budur. Amma nazarları dış âlemin çalılıklarına takılıp kalmış olanlara göre elbette ki ‘halk-ı cedid’ diye bir şey yoktur.

Biz, ferd olarak da cemiyet olarak da, çocuklar gibi dış âlemin büyümesine çokça tutulur olduk, amma dönelim... Kendimize, kendimizde mahfuz olan hayat ve bekâ iksirine yeni baştan dudak değdirelim. Tâ ki yokluğun bağrından varlık başkaldırsın ve gebe olan zaman, hâmil olduğu ‘halk-ı cedid’i bir kere daha doğurup beşiğinde de sallasın...

Biz, bir târih, bir an’ane, bir görüş, bir nizam, bir üslup, bir medeniyet kaybettik. Amma diriliş inanyoruz. ‘Halk-ı cedid’ nüktesi ayân olacak ve ademin bağrında yeni bir hayat, yeni bir çehre ile baş kaldıracaktır. Böylece de, dermansız bir ihtiyar gibi yorgun düşmüş zaman, ezelden ebade kim bilir kaçınıcı seferini yapacak, kaçınıcı gidiş gelişin ayak seslerini duyuracaktır?”

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür: Sâmiha Ayverdi’de coğrafi algı bir şuurdur ve bu şuur, medeniyet kurucu bir değer olarak tüm eserlerine hâkimdir.

SARI SALTUK DİYARINDA BİR GÖNÜL ELÇİSİ: GÜLTEN ABDULA NAZAR*

Aynur ŞENEL - Ünal ŞENEL

Gülten Abdula Nazare 31 Mart 1946 tarihinde Romanya'nın Galati şehrinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğreniminden sonra Pedagoji Enstitüsü'nde Romen Edebiyatı Bölümünden mezun olmuştur. Gülten Abdula 1966 yılında öğretmenlik mesleğine başlamıştır. Emekli olduğu 1989 yılına kadar ilköğretmeni ve müdür yardımcısı olarak görev yapmıştır.

İki erkek evlat ve iki de torun sahibi olan Gülten Hanım, halen Aşağı Tuna Üniversitesi'nde 3. sınıf öğrencisi olarak öğrenim hayatına devam etmektedir.

Gülten Abdula Nazare, 1990 yılından itibaren, demir perde ülkeleri dağıldıktan sonra, "**Türk ve Romenlerin barış içerisinde bir arada yaşamalarına katkıda bulunmak ve Türk kültürünü farklı ortamlarda tanıtmak maksadıyla, insanlık adına, sevgi, barış, anlayış, beraberlik içinde yaşamak**" felsefesiyle çeşitli etkinlikler düzenledi ve birçok etkinlikte aktif olarak görev aldı.

Gülten Abdula Nazare'nin sivil toplum kuruluşlarında yaptığı görevlerden bazıları şunlardır:

1990 yılında Galati Türk Müslüman toplumuna başkan olarak seçildi.

1993 - 2005 yılları arasında Romanya Demokrat Türk Birliği'nin Kültür Komisyonu başkanı olarak görev yaptı.

1996 - 2005 yılları arasında Romanya Azınlıklar Departmanı kültür, din ve medya komisyonunun

başkanlık görevinde bulundu.

1996 yılından 2006 yılına kadar *Hakses* gazetesinde baş redaktör olarak hizmet verdi.

2005 yılında emekli olduktan sonra Romanya Demokrat Türk Birliği'nin Galati şube başkanı oldu.

2000-2008 yılları arasında aylık fikir, kültür, sanat, düşünce dergisi olan "**TUNA MEKTUPLARI**" dergisini çıkardı. Maddî sıkıntılardan dolayı dergi yayın hayatına ara vermek zorunda kaldı.

Derginin amacı, Romen vatandaşlarına ve Türk kökenli soydaşlarımıza Türkiye'yi, Türk ve Türk dünya kültürünü, sanatını, tarihini ve güncel olaylarını her iki dilde de tanıtmaktı. Derginin bazı sayılarında İngilizce ve Fransızca yazılar da yayımlanmıştır.

2001 yılında, Galati'deki 43 numaralı okulda YUNUS EMRE- MIHAI EMINESKU derneği kurulmuştur.

Derneğin amacı öğrencilere Türkçe dersleri vermek, Türk kültür ve edebiyatını, Türkiye'nin tarihî ve turistik bölgelerini tanıtmaktı. Ayrıca Romen ve kökeni Türk olan öğrencilerle 23 Nisan, 19 Mayıs, 29 Ekim, Nevruz, Hidrellez gibi Türkiye'nin önemli günlerini ve bayramları kutlamak da bu amaçlar arasında yer almaktaydı. Dernek bu amaçlar doğrultusunda Gülten Abdula Nazare'nin de önemli katkılarıyla yıllarca birçok etkinliğe imza atmıştır. Gülten Abdula'nın 1991-2016 yılları arasında organize etti-

ği ve önemli katkılarda bulunduğu başlıca etkinlikler şunlardır:

1991 yılında Galati'de ilk defa V.A.Urechea kütüphanesi yönetimi ile ortaklaşa olarak YUNUS EMRE Sempozyumu'nun gerçekleştirilmesi.

1993 yılında ilk defa Galati'de, Romanya çapında, Türkiye'deki Cumhuriyet Bayramı kutlandı. Bir ay boyunca Galati Tarih Müzesi'nde "**Aşağı Tuna Bölgesinde Türk Kültür ve Medeniyeti Sergisi**" açık kaldı ve öğrenciler bu sergiyi ziyaret edip konuyla ilgili bilgi aldılar. Açılışa Romanya milletvekilleri ve üst düzey yöneticiler katıldı.

2002 yılında Köstence'deki Elphis tiyatro salonunda, Romanya çapında ilk defa, **Aşağı Tuna - Araştırma, Geliştirme, Eğitim ve Türk Kültür Merkezi** tarafından, kendi çabalarıyla Nevruz Bayramı kutlandı.

2002 yılında ilk defa Galati'de, Köstence Başkonsolosluğun himayesinde, 19 Mayıs kutlandı. O gün Aşağı Tuna Avrupa bölgesinde yaşayan Anadolu Türkleri, Tatar Türkleri, Gagauz Türkleri ve Romen gençleri spor müsabakaları yaptılar. Ayrıca Aşağı Tuna Üniversitesi Rektörlüğü salonunda günün anısına sempozyum düzenlendi.

Gülten Abdula Nazare'nin öncülüğünde Romanya Demokrat Türk Birliği'nin Galati şubesi tarafından bunların dışında daha birçok etkinlik düzenlenmiştir. Bunlar arasında Uluslararası sempozyumlar, Gagauz yeri ile temaslar, Kutlu Doğum Haftası kutlamaları, konferans ve sergiler de yer almaktadır. Yapılan etkinlikler arasında "Anadolu Kültüründe Hoşgörü Uluslararası Sempozyumu", "Güzel Türkiye" konulu sergi, kitap tanıtımı, film haftası, şiir günleri, Atatürk Anma Haftası gibi çalışmalar yer almaktadır.

Bu çalışmalarda genel olarak, doğumdan ölüme kadar Türklerde sünnet, evlenme, düğün gibi gelenek, örf, âdet ve inançlar ile bütün hayat tarzı ve Türk misafirperverliği tanıtılmaktadır.

Galati V.A.Urechea kütüphanesi TURÇİKA ismini taşıyan büyük bir koleksiyona sahiptir ve son

dönemde, T.C. Köstence Başkonsolosu Sayın Ali Bozçalışkan tarafından Türkçe kitaplık bölümünün açılışı gerçekleştirilmiştir.

Bölgede Türk çocuklarının sayısı az olduğundan dolayı bu eğitimler okullarda değil dernek şubesinde gönüllü olarak yapılmaktadır. Derslere Türklerle birlikte Romen öğrenciler de katılmaktadır.

Gülten Abdula Nazare'nin Yayımlanan Kitapları

- Gala Galaction, **Mahmut'un Pabuçları**, roman (Romenceden Türkçeye çeviri Gülten Abdula). Kitap Türkiye'de 4. Baskıyı yapmıştır.
- Atatürk Bizimle, (inceleme)
- Değerli günler için şiirler, (antoloji)
- Ramazan Yemekleri
- En Seçkin İlahiler
- Hz. Mevlana (Romence ve Türkçe)
- Mevlana - Dünya düşünürü
- Nevruz'un Öyküsü (Romence ve Türkçe)
- Türk Boylarında Bahar Bayramı Nevruz ve Hidrellez
- 85. Zafer Bayramı
- Sarı Saltuk Dede (derleme)
- Şefik Kantar, Günümüz Diliyle Sarı Saltuk Baba (Romence'ye çeviri Gülten Abdula)
- Çanakkale Ruhu Ebedi Kalacak (Türkçe ve Romence)
- Türk Dünya Mitolojinde Hayat Ağacı (Romence)
- Atatürk'ün Büyük Nutuk adlı eseri Romenceye çevrilmiş olup yayın aşamasındadır.

Gülten Abdula Nazare'nin Aldığı Ödüller

- Romanya Dinler Vakfı tarafından hoşgörü ödülü, altın madalya.
- Romanya Avrupa Komisyonu tarafından Kültürler Arası Sevgi, Barış, Dostluk, Sanat Günleri için altın madalya.

*Türk- Romen ilişkilerinin 140. yılı vesilesiyle 13 Ekim 2018 tarihinde Romanya'nın Galati şehrinde yapılan sempozyumda sunulan tebliğ metnidir.

- Manisa Celal Bayar Üniversite tarafından Balkan çalışmaları için Üstün Hizmet Ödülü (2012 yılında)
- Manisa Yunus Emre Belediyesi Şükran Belgesi
- Romanya Kültür Bakanlığı 2010 yılı kültür ödülü
- Galati Aşağı Tuna Kültür Merkezi Teşekkür plaketi

Gülten Abdula Nazare'nin Katıldığı Sempozyumlar

Gülten Abdula, aşağıda ismi zikredilen ülke ve şehirlerde düzenlenmiş olan çok sayıda sempozyuma bildiri sunarak katılmış ve bilgi birikimini diğer araştırmacılarla paylaşmıştır:

Romanya, Türkiye (Kırıkkale, Ankara, Kırıkkale, İzmir, İstanbul, Manisa, Çorum, Bursa, Tekirdağ vs. birçok şehirde), Kosovo (Pristine), Makedonya (Ohri) ve Bulgaristan (Kırçali, Rusçuk).

Sunduğu bildirilerin başlıklarından bazıları şunlardır:

- “Aşağı Tuna bölgesinde dünden bugüne somut olmayan varlıkların korunması”
- “Adakale”
- “Romanya’da Sarı Saltuk”

- “Yesevi’den Sarı Saltuk Baba’ya”
- “Romanya’da Koyun Baba”
- “Yunus Emre şiirleri ile terapi”
- “Romanya’da Yunus Emre’nin izleri”
- “Geçmişten bugüne Romanya çapında Türk izleri”
- “Eminesku ve Yunus Emre şiirinde dil ve mistik motifler” (Eminesku günlerinde sunulacak.)

Bütün bu çalışmalarını dikkate alarak Gülten Abdula Nazare’ye her iki ülke adına da “*Üstün Hizmet Armağanı*” verilmesi; ayrıca Galati’deki bir okul ve caddeye isminin verilmesi yerinde olacaktır.

Aynur Şenel’in Anlatımıyla Gülten Hanım

Gülten Hanım’la ne zaman, nerede tanıştığımı hatırlamaya çalıştıkça onunla hep tanıştıyormuşuz gibi hissediyorum. Her gördüğümde anne-baba, abla-kardeş gibi özlemle, hasretle kucaklaştığım bu güzel insanla karşılaştığımda

“*Dostluk illa yan yana diz dize olmak değildir; asıl dostluk can cana, kalp kalbe*

olmaktır.” diyerek ezel âşinası olduğumuz konusunda karar kılıyorum.

Çünkü birbirini anlayan, birbirine yakın ruhlar ezel dostudur ve aslında onlar hep beraber dirler.

Televizyonda “Yaşayan İnsan Hazinesi” diye bir program var. Bir gün bu programı seyrederken Tuna kıyılarından zaman zaman İzmir’e

çıkıp gelen, hoş sohbet, gönlü güzel, iki memleket arasında köprü olmayı kendine vazife addetmiş

Gülten Abdula Hanım bu programa dahil edilmedi diye düşündüm. Sonunda kendisini bu programda izlemek nasip oldu.

Romanya’daki bu faaliyetin davetini alınca “nasıl gelinir, nasıl gidilir” diye yol güzergâhını araştırdık. Otobüsle İstanbul-İzmir arası on saat. İstanbul-Romanya (Galati) en az on iki saat. Çok şaşırdık. İzmir ve Manisa’ya davet edildiği her programa, her şartta hiç “hayır” demeden icabet eden genç ve dinç bir ruh. Yirmi birinci yüz-yılın modern dervishi veya azizesi... Yolun uzunluğunu görünce kendisine duyduğum hayranlık bir kat daha arttı.

Gülten Hanım’ın hayatına genel olarak şöyle bir bakınca Türk kültürünü, tarihini, zenginliğini anlatmaya ve tanıtmaya adanmış bir hayat görüyorsunuz. Kendisiyle yapılan bir görüşme-de “Romanyada Türk Birliği olarak çalışıyoruz. Burada Türk kültürünü, Türkiye’de ise Roman kültürünü tanıtmak gerekir. Zenginliğimiz çok bü-yük. Bir ömür yetmez. Yapılacak çok işler var.” diyor.

Romanya ile Türkiye arasındaki kardeşliği, dostluğu, güzellikleri birleştiren Gülten

Abdula Hanım yaşadığı ülkeyi çok seven, yaşadığı ülkenin sadık bir vatan-daşısıdır. Der ki: Türklerde bir süt ana kültürü vardır ve bu çok önemlidir. Türkiye bizim kan anamız, Romanya ise süt anamızdır. İki-sine de saygılı ve sevgilimiz. Biz Romanyada milli bir azınlığız onun için her iki ülke olarak serbestlik, hoş-görü ve saygı çerçevesi içinde yaşıyoruz. Bu anlamda Romanya dünya ülkelerine örnek bir modeldir.

Gülten Hanım’la her görüştüğümüzde yeni bir projesi vardır. Sınırlı maddi imkânlarına

rağmen bu projeleri hayata geçirmek için insanüstü çaba sarfeder. Çok sayıda kitabı ve dergi çalışmaları, Sarı Saltuk, Yunus ve Hz. Mevlânâ ile ilgili yayınları var.

Yine bir konuşmasında; “Küçüklükten itibaren okumayı çok sevdim. Okumadan, kendi kültürünü, sanatını, tarihini bilme-den boşuna yaşıyoruz. Bu yaşta beni ayakta tutan, bu çalışmalarımızdır. Başka türlü yaşayamam.”

diyen Gülten Hanım hâlâ üniversitede öğrencidir.

Tanıdığı ve tanıştığı herkese kendisini ve yaşadığı ülkeyi hatırlatan hediyeler ile gönül

köprüleri de kuran bu asil hanımefendi, aynı zamanda iki kültürün güzel-liklerini aktardığı ve üzerlerinden elini hiç bir zaman çekmediği iki torunu olan bir babaannedir.

Gülten Hanım diyor ki; “Yılgınlık nedir bilmem, zorluklar benim kolay kolay moralimi

bozamaz. Fırtınalı dünyada insan gülümseyerek yol almalı. Ben ölünce de bu enerjinin devam

edeceğine inanıyorum. Ölümünden korkmuyorum. Ama daha çalışabilmek için ömrümün uzun

olmasını isterim.”

Sonuç olarak Gülten Abdula Nazare Hanımefendi, her iki kültür için de okuyan, yazan, düşünen değerli bir hazine, koca bir çınar...

Bir Rumeli türküsüyle sözlerime son vermek istiyorum:

“Ben bir göçmen kızı gördüm Tuna boyunda,

Elinde bir deste gül var hem de goncası...”

Sağlıklı, huzurlu bir ömür diliyorum...

15 Temmuz Marşı

İhanet etti sinesine, ruhunu satmış illet,
Kör karanlıkta bak, hakkı buldu bu millet.

Server dedi: Davran, vatan sana emanet!
Millet, Mehmet olunca vatan buldu saadet.

Kökü dışarda olanın özü yoktur, dikkat et!
Ser yerde, bayrak gökte tamam oldu ibadet.

Yürüdüğü Hak yoldur milletin, hem de fert fert
Abdullahlar, Ömerler hep şehâdete hasret.

Peygamber otağında şimdi, içenler şerbet-i şehâdet
Bu kervan Hakk'a gider, ebedî budur istikamet.

Aliyar ŞENEL

Derûnî Âhenk Müzik Atölyesi

Derûnî Âhenk Müzik Atölyesi'ne Dâir...

Derûnî Âhenk, bir edebî eserin "edebî değer" özelliklerinden birisidir. Genel şartlar içerisinde edebî değer taraması yapılmadan bir eserin Derûnî Âhengini bulmak çok zordur. Derûnî Âhenk, sadece ses ve üslûb özellikleri incelenerek yapılamaz; mânânın ve şâirin kullandığı anahtar kavramların da hesaba katılması gerekmektedir. Bu kavram Yahya Kemal'in verdiği bilgiye göre terim olarak Türkçe'de ilk defa 1912 yılında kullanılmıştır.

Bu noktadan hareketle bir nevî mûsikînin Derûnî Âhengini yakalamak maksadıyla bizler edebî bir kavram olarak literatüre girmesinden yaklaşık 90 yıl sonra, 2010 yılında bu kavramı isim edinmiş bir müzik atölyesi kurduk. Müziğin teknik ve teorik meselelerinin yanına mânâyı da koyacak bir eğitim şekli benimseyen Derûnî Âhenk Müzik Atölyesi, geleneksel eğitim metodu olan meşk sistemini muhafaza ederek, bu yolla mûsikî ilmini geleceğe bihakkın aktarmaya çalışmaktadır.

Kurulduğu günden bu yana Üsküdar'da faaliyetlerini sürdüren Atölye, şimdi İnsan ve İrfan Vakfı ile yine Üsküdar'da Şeyh Sâdık Efendi Tekkesi'nde çalışmalarına devam ediyor.

İnsan ve İrfan Vakfı Hakkında...

İnsan ve İrfan Vakfı; ülkemizin en temel sorunlarından biri olan eğitim kalitesinin yükseltilmesi konusunda hizmet vermeyi gaye edinmiştir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile iletişimde ve bilgiye ulaşma hızında inanılmaz bir ilerleme kaydedilmiştir. Bununla birlikte insanlar giderek yalnızlaşmakta, insanî ve ahlakî değerler hızla yozlaşmaktadır. Bilgi toplumu olmak gibi bir hedef belirlerken ne yazık ki en çok ihtiyaç duyduğumuz "insânî" değerler ve "irfan" olgusu göz ardı edilerek ihmal edilmektedir. Tasavvufî irfanın temel şartı, talebenin hocasını sevmesi ve her hususta kendisine örnek almasıdır. Eğitim sadece okulla sınırlı bir faaliyet olmayıp talebeye rehberlik yapmayı, maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamayı, sorunlarıyla yakından ilgilenmeyi gerektiren zorlu bir süreçtir. Temel misyonunu "kâmil insan" yetiştirmek olarak belirleyen vakfımız; çocukların ruh dünyasına irfan'ı ilke edebilecek ve onlara örnek olabilecek kâmil ve ârif eğitimciler yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Vakfımız, bu ahlâkî ve irfânî metotla, aile içi eğitime katkı sağlayacak; hayatın her kademesinde talebeye hayat koçluğu yapacak; belki daha büyük ölçekte kişisel eğitim kurumlarının da yerini tutabilecek yahut onlara ilham kaynağı olacak yapıların ortaya çıkmasına gayret etmektedir.

Toplumda hangi durumda, konumda olursa olsun yahut hangi sektör ve platformda faaliyette bulunursa bulunsun, o alan içerisinde bu irfan ve ahlâkta bulunabilecek zeminler oluşturulması, faaliyette bulunulması İnsan ve İrfan Vakfı'nın en önemli alâmet-i fârikalarındandır...

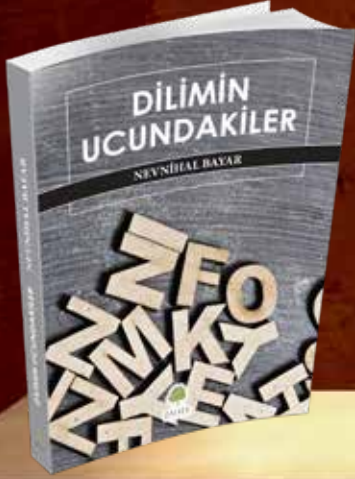
Şeyh Sâdık Efendi Tekkesi

Vâlîde-i Atik Mah. Köprülü Fazılpaşa Sok. No:44 Üsküdar - İSTANBUL

mail@deruniahenk.com • www.deruniahenk.com

ZÂHİR
YAYINLARI

DİLİMİN UCUNDAKİLER
Nevihal BAYAR

KARAHANLI TÜRKÇESİ VE
HAREZM TÜRKÇESİ KILAVUZU
Fahrünnisa BİLECİK

KEN'ÂN (RİFÂT) BÜYÜKAKSOY
Mûsikî ve Eserleri
Yüce GÜMÜŞ

VAKIF MEDENİYETİ
İslâmiyet'te ve Türkler'de Vakıf ve
Yabancı Gözü ile Osmanlı Vakıfları
İsmet BİNARK

KÜRESELLEŞMENİN DİN VE TOPLUM
YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
İsmet BİNARK

KÜLTÜR VE DİN
Dinin Toplum Bütünleşmesindeki Yeri
İsmet BİNARK